

Economisch-Statistische Berichten

Sociale mobiliteit in Frankrijk

★

Mr. G. E. Kruseman

Verticale prijsbinding in Nederland

★

Mr. Ph. C. M. van Campen

De boerenleenbanken in het Nederlandse
bankwezen

★

Dr. J. P. B. Tissot van Patot

De kosten van de weg

★

Drs. K. Zijlstra

Switch

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2017

WOENSDAG 15 FEBRUARI 1956

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars
Rotterdam
Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam -

Correcte
correspondentie
door **KORES**, dus
KORES voor Uw
KORES-pondentie!

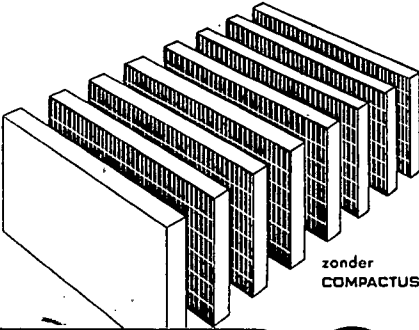
CARBONPAPIER - SCHRIJFMACHINELINTEN

BERICHT

Wij vestigen er de aandacht van onze donateurs, leden en abonnees op, dat wij de donaties, contributies en abonnementsgelden 1956 gaarne tegemoet zien op ónze giro no. 8408 of op onze rekening bij fa. R. Mees & Zoonen te Rotterdam.

Nederlandsch Economisch Instituut

Verdubbel uw opberg-ruimte

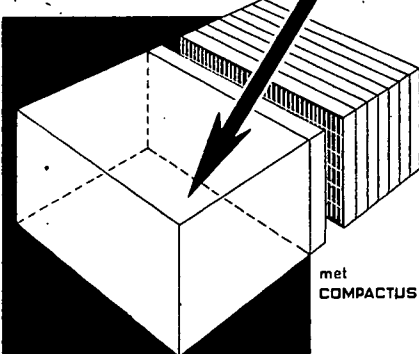
zonder COMPACTUS

met **COMPACTUS** SYSTEEM INGOLD

50% bergruimte-besparing

Ned. octrooi no. 68.864
Belgisch octrooi no. 483 103

Door de toepassing van het **COMPACTUS**-archief kan men de nuttige opberg-ruimte in bestaande gebouwen verdubbelen, terwijl men voor nieuwe gebouwen de archief-ruimte tot op de helft kan terugbrengen.

met COMPACTUS

HEEMAF

FABRIEK VAN ELECTRICHE MACHINES EN APPARATEN

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.
Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zee-post) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck. H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit; Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Sociale mobiliteit in Frankrijk

Het is tegenwoordig een zeldzaamheid, indien het milieu, waarin een individu het levenslicht aanschouwt, in absolute zin bepalend is een blijft voor de maatschappelijke klasse, waarin hij zijn verdere leven zal doorbrengen: in vrijwel alle landen doen zich tussen de diverse klassen bewegingen voor, en naarmate deze bewegingen gemakkelijker plaatsvinden is de zgn. „sociale mobiliteit” groter. Hebben wij op deze plaats al eens de resultaten vermeld van een onderzoek naar de sociale mobiliteit in Engeland¹⁾, ditmaal vestigen wij de aandacht op een dergelijk onderzoek, dat in Frankrijk is verricht en betrekking heeft op in het arbeidsproces opgenomen mannen van 40-59 jaar²⁾. Van de voor het maatschappelijk milieu bepalende factoren heeft de samensteller, J. Desabie, de beroepen gekozen, die zijn ondergebracht in zes, niet hiërarchisch gerangschikte en vrij heterogene, categorieën.

Nagegaan werd welke kansen de betrokkenen hadden om in een bepaalde beroeps categorie te blijven dan wel

categorie te blijven, resp. binnen te treden dan wel deze te verlaten tot uitdrukking brengen. In een maatschappij met volmaakte sociale mobiliteit — waarin de hiervoor genoemde invloeden ontbreken — zouden de indices een waarde van 1 hebben; in werkelijkheid liggen de indices „d'inertie” boven 1 en de indice „d'entrée” en „de sortie” daar beneden. Zoals mocht worden verwacht blijkt de indice „d'inertie” hoger — en de sociale mobiliteit dus geringer — te worden naarmate een groter deel van de levensweg is afgelegd.

Van de verschijnselen, die in deze indices worden weerspiegeld, noemen wij de exodus der plattelandsbevolking, blijkend uit het feit, dat de indice „de sortie” voor de landbouwsector als geheel 0,57 bedroeg tegen de indice „d'entrée” 0,18. De toetredingsindex bij de categorie landbouwers in de kolommenreeks B is met 0,07 opvallend laag, hetgeen erop wijst, dat vrijwel uitsluitend boerenzoons als landbouwer beginnen. In een later stadium

Beroeps categorieën	Uiteindelijk beroep van de vader Uiteindelijk beroep van de zoon A			Uiteindelijk beroep van de vader Eerste beroep van de zoon B			Eerste beroep van de zoon Uiteindelijk beroep van de zoon C		
	indice d'inertie	indice d'entrée	indice de sortie	indice d'inertie	indice d'entrée	indice de sortie	indice d'inertie	indice d'entrée	indice de sortie
Landbouwers	2,58	0,22	0,52	2,88	0,07	0,40	3,36	0,24	0,29
Kleine zelfstandigen	2,95	0,63	0,62	4,46	0,35	0,61	4,74	0,58	0,28
Leidende (industriëlen, zakenlieden e.d.) en vrije beroepen	8,37	0,83	0,52	11,76	0,46	0,59	14,74	0,51	0,15
Witte boerendragers	2,17	0,89	0,80	3,09	0,80	0,67	4,17	0,50	0,46
Industrie-arbeiders	1,79	0,70	0,58	1,99	0,62	0,44	2,03	0,42	0,46
Handarbeiders	4,69	0,58	0,79	4,73	0,58	0,47	5,49	0,37	0,74
Totaal	2,38		0,61	2,78		0,49	2,96		0,43

terecht te komen, waarbij als uitgangspunten werden gekozen het beroep van de vader op het moment dat de zoon de schoolbanken verliet, en het eerste beroep, dat de zoon uitoefende. Drie relaties werden dus onderzocht, nl. de invloed van het beroep van de vader op het eerste en het uiteindelijke beroep van de zoon, en de invloed van het eerste beroep van de zoon op zijn verdere status. Zo bleek bijv. een Franse boerenzoon 700 kansen op de 1.000 te hebben eveneens als boer zijn werkzaam leven te beginnen en 597 kansen om het aldus te beëindigen. Was hij zelf eenmaal als landbouwer begonnen dan waren zijn kansen om uiteindelijk als „rustend landbouwer” tot de vergeten groepen toe te treden gestegen tot 779.

De aldus voor alle beroeps categorieën verkregen gegevens werden vervolgens omgerekend tot de hierboven gereproduceerde indices „d'inertie”, „d'entrée” en „de sortie”, die de relatieve mogelijkheid om in een beroeps-

is de toetredingsmogelijkheid voor anderen, bijv. landarbeiders, zoals blijkt uit de kolommenreeks C, groter. De indice „de sortie” in de categorie der leidende en vrije beroepen is, met name indien de betrokkenen hier hun eerste beroep hebben gevonden, uitzonderlijk laag, hetgeen de samensteller wat cynisch doet opmerken, dat de „fameux „risques” ne sont pas tellement élevés”.

Desabie heeft het bij deze momentopname niet gelaten: hij heeft o.a. ook de sociale mobiliteit over meer dan één generatie onderzocht. Deze bleek groter te zijn. Ten slotte, hij zou geen Fransman zijn indien hij tevreden was geweest met een studie, die niets onthulde omtrent de sociale mobiliteit van de vrouw. Ter bepaling hiervan heeft hij het beroep van de vader van gehuwde vrouwen vergeleken met dat van de echtgenoot of de schoonvader. Voor alle categorieën tezamen was de indice „d'inertie”, ditmaal genaamd indice „d'association”, lager dan de in de tabel vermelde. Hieruit concludeert Desabie, dat „la part de hasard est plus grande dans le choix d'un conjoint que dans le choix d'une profession”!

¹⁾ „E.-S.B.” van 26 januari 1955.

²⁾ Gepubliceerd als „Etude no. 641” van de „Société d'Etudes et de Documentation Economiques Industrielles et Sociales”, 39 blz.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Sociale mobiliteit in Frankrijk	127	Ingezonden stuk:	
Verticale prijsbinding in Nederland, door Mr. G. E. Kruseman	129	Het Voorlopig Verslag „Algemene Ouderdoms- verzekering”, door M. L. de Heer, met na- schrift van Dr. J. van Hoorn	140
De boerenleenbanken in het Nederlandse bank- wezen, door Mr. Ph. C. M. van Campen	131	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet ..	142
De kosten van de weg, door Dr. J. P. B. Tissot van Patot	136	Statistieken:	
Switch, door Drs. K. Zijlstra	138	Bankstaten	143
		In- en uitvoer van Nederland	143

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Mr. G. E. KRUSEMAN, *Verticale prijsbinding in Nederland.*

De auteur is van mening, dat de artikelen van Drs. J. F. H. Wijsen, gepubliceerd in „E.-S.B.” van 25 januari en 1 februari jl., niet als uitgangspunt kunnen dienen voor een positiekeuze der Regering ten aanzien van verticale prijsbinding. Voor een positiekeuze is afzonderlijke bestudering van de feitelijke situatie in Nederland nodig. Ter verdediging van deze opvatting gaat schr. uit van de tegenstellingen tussen Nederland en de Verenigde Staten, welk laatste land door Drs. Wijsen in zijn algemene beschouwingen over verticale prijsbinding grotendeels als uitgangspunt is gekozen. Hij wijst op de verschillen in afstanden, in geografische zin, die tussen beide landen bestaan en geeft met enkele voorbeelden aan welke invloed deze verschillen hebben op de concurrentie. Voorts zijn de menselijke verhoudingen in Amerika anders dan hier. Men mag niet verwachten, dat er in ons land, indien de verkoper wordt vrij gelaten zijn verkoopprijs te bepalen, etalageconcurrentie zal ontstaan met als gevolg een algemene prijsverlaging. De Nederlanders staan wantrouwend tegenover prijsverschillen, vooral wanneer deze zich ten aanzien van merkartikelen voordoen. Het zijn juist al dergelijke ruimtelijke en menselijke factoren, die bepalen wat er in een bepaald land zal gebeuren. Het ten onzent bestaande stelsel van prijsbinding en prijshandhaving past bij en is nodig voor het zakenleven op de beperkte Nederlandse bodem.

Mr. Ph. C. M. VAN CAMPEN, *De boerenleenbanken in het Nederlandse bankwezen.*

Krachtens de achtste Aanvullingsbeschikking op het Besluit Vennootschapsbelasting wordt de bedrijfswinst der plaatselijke boerenleenbanken belast naar een tarief van 20 pCt. in afwijking van het algemeen geldende tarief van 40 tot 43 pCt., waaraan handelsbanken en de Centrales der boerenleenbanken zijn onderworpen. In de Staten-Generaal is de vraag gesteld of dit verminderd tarief voor de boerenleenbanken juist is. Indien men er prijs op stelt, dat het gehele platteland door deze banken bediend blijft, zal deze vraag volgens schr. bevestigend moeten worden beantwoord. Deze overtuiging is gebaseerd op de sociale aard van het kredietbedrijf der boerenleenbanken en op hun verhouding tot het spaarbankwezen, dat als zodanig geheel van vennootschapsbelasting is vrijgesteld. Schr. licht deze beide punten aan de hand van cijfermateriaal uitvoerig toe. De kredietafdeling van het boerenleenbankwezen is in het algemeen verliesgevend en de winsten komen van het spaarbankbedrijf. De wenselijkheid van gelijke concurrentieverhoudingen tussen spaar- en boerenleenbanken zou derhalve vereisen, dat de winsten van boerenleenbanken onbelast worden gelaten. Aan de regeling der Vennootschapsbelasting ligt immers de opzet ten grondslag winsten van het zuiver spaarbankbedrijf niet te belasten.

Dr. J. P. B. TISSOT VAN PATOT, *De kosten van de weg.*

Sinds er is ons land sprake is van wegenbelasting is er een discussie gaande over de vraag of de Overheid bij haar geven en nemen het wegvervoer juist belast. Deze discussie ging over de omvang der uitgaven en over de hoogte der opbrengsten. Een nieuwe behandeling van het vraagstuk geeft een onlangs onder de titel „Kosten van de weg” verschenen, „eerste rapport: de totale kosten en opbrengsten uit heffingen”, dat op verzoek van de Minister van Verkeer en Waterstaat is opgesteld door

een groep deskundigen op vervoers- en economisch gebied. De doelstelling is na te gaan in hoeverre door de Overheid veroorzaakte inkomensoverdrachten repercussies teweeg brengen in de concurrentieverhoudingen tussen rail- en wegvervoer, welke in beginsel niet in overeenstemming zijn met het uitgangspunt der Nederlandse vervoerpolitiek, nl. gelijkwaardige concurrentievoorzwaarden voor de vervoerondernemingen. Schr. bespreekt de inhoud van het rapport en de daarin gevolgde methodiek. Hij concludeert, dat het een waardevolle bijdrage levert tot de bepaling van het vervoerbeleid van de Overheid en voor het eerst een inzicht heeft gegeven in de kosten van de weg.

Drs. K. ZIJLSTRA, *Switch.*

De switchtransacties, die het dollargebied als begin- of eindpunt hebben, nemen af naarmate het algemene dollartekort afneemt. Voorts is de switch onverbrekelijk verbonden met het stelsel van gereglementeerde internationale handel en betalingen en vermindert in omvang naarmate men verder op de weg naar convertibiliteit is gevorderd. In dit artikel wordt allereerst aandacht geschonken aan de switchexport: het begin van de transactie ligt in een land met een zachte, overgewaardeerde valuta, terwijl het eindpunt zich bevindt in een land met een harde, ondergewaardeerde valuta. Vervolgens worden behandeld de switchimport: de goederen worden via transiterende landen verplaatst van een land met een harde valuta naar een land met een zachte valuta, en de koppeling van switchimport aan switchexport. Ten slotte wordt ingegaan op de betekenis van switchtransacties voor crediteuren en debiteuren in de E.B.U.

— SOMMAIRE —

Mr. G. E. KRUSEMAN, *Imposition verticale de prix en Hollande.*

Pour prendre position en ce qui concerne l'imposition verticale de prix, il ne suffit pas pour le Gouvernement d'étudier la situation à ce sujet à l'étranger. Une étude spéciale de la situation réelle en Hollande s'impose. L'auteur démontre que le système existant en Hollande d'imposition et de maintien de prix s'adapte au commerce du pays et qu'il est nécessaire pour celui-ci.

Mr. Ph. C. M. VAN CAMPEN, *Les caisses de crédit agricole et les banques en Hollande.*

Le bénéfice d'exploitation des caisses de crédit agricole, par dérogation du tarif de 40-43 pour cent, qui est généralement en vigueur pour les banques de commerce, est imposé selon un tarif de 20 pour cent. L'auteur répond affirmativement à la question si ce tarif réduit pour les caisses de crédit agricole est juste.

Dr. J. P. B. TISSOT VAN PATOT, *Les frais de la route.*

Depuis qu'il y a question en Hollande d'un impôt sur la circulation, il y a une discussion en cours sur la question si le Gouvernement impose de façon exacte les transports routiers. L'auteur entre en détails au sujet d'un rapport publié récemment et qui traite à nouveau de ce problème.

Drs. K. ZIJLSTRA, *Switch.*

Dans cet article l'auteur porte tout d'abord son attention vers l'exportation switch. Ensuite il traite de l'importation switch et de son accouplement à l'exportation switch. Finalement il insiste sur l'importance des transactions switch pour les créateurs et les débiteurs de l'Union Européenne des Paiements.

Verticale prijsbinding in Nederland

Drs. J. F. H. Wijsen heeft in Economisch-Statistische Berichten (van 25 januari en 1 februari 1956) een tweetal belangwekkende artikelen geschreven, waarin hij allerlei aspecten van het probleem en velerlei argumenten pro en contra de revue heeft laten passeren, en daarna de maatregelen en voorschriften, die op dit punt in een aantal landen genomen zijn of overwogen worden, heeft geschetst. Kennelijk is hij — en menigeen met hem — van oordeel dat daarmee dit vraagstuk, voor zover het bestek dat toeliet, uitputtend is behandeld, behoudens het nationale sluitstuk in de vorm van een positie kiezen van de Nederlandse Regering. Ik daarentegen ben van mening dat in de artikelen van Drs. Wijsen, hoe voortreffelijk ook, voor zulk een positie keuze geen enkele grondslag, ja zelfs geen uitgangspunt te vinden is.

De tegenstelling tussen deze beide inzichten heeft haar grond in een fundamenteel verschil van opvatting aangaande de betekenis van de economische wetenschap. In de gedachtengang van Drs. Wijsen, en van velen met hem is die betekenis min of meer absoluut, in de mijne is zij volstrekt betrekkelijk. Hier staan tegenover elkaar de statistisch-mechanische opvatting, dat economische verschijnselen een wetmatig en min of meer automatisch verloop hebben, zodat zij vanuit een centraal-theoretische verkeerstoren kunnen worden overzien, en de dynamisch-relativistische gedachtengang, die de economie ziet als een sociale wetenschap en die er *dus* — dit woordje is beslissend voor de tegenstelling — van uitgaat, dat het verloop van zaken bij deze menselijke verhoudingen verschillend is naar mate van tijd en plaats.

Ik wil op deze aloude antithese hier niet verder ingaan doch er, terugkerend tot mijn onderwerp en mijn uitgangspunt, de praktische consequentie uit trekken, dat een separate en op de praktijk geënte bestudering van de *feitelijke* situatie in Nederland volgens Drs. Wijsen niet nodig is voor een positie keuze door de Nederlandse Regering ten aanzien van de verticale prijsbinding, terwijl volgens mij een dergelijke bestudering een onmisbare voorwaarde vormt voor zulk een beslissing.

Ter verdediging van deze, mijn, opvatting zal ik uitgaan van tegenstellingen tussen ons land en het semi-werelddeel, dat Drs. Wijsen in zijn algemene beschouwingen grotendeels als uitgangspunt heeft gekozen: de Verenigde Staten. Als criterium neem ik daarbij het begrip afstand. Allereerst de afstand in zijn meetkundige betekenis. Het staat vast dat New York — San Francisco wat verder is dan Groningen — Maastricht en dat ook de afstanden in een Amerikaanse Staat wat groter zijn dan in Noord-Brabant. Wat voor gevolgen heeft dat voor de concurrentie? Ik zal er bij wijze van voorbeeld twee noemen.

In de eerste plaats ontstaat in de Verenigde Staten dientengevolge een verschil in transportkosten, dat een flink aantal procenten van de prijs uitmaakt tegenover fracties van procenten in Nederland. Dit betekent voor de plaatselijke industrie in het semi-werelddeel een zodanig voordeel tegenover een veraf gelegen fabriek, dat de voorsprong, die een enorme massa-productie tegenover een geringere capaciteit verschaft, daardoor grotendeels verloren gaat. Ditzelfde geldt echter vrijwel niet voor een gloeilampenfabriek in Groningen tegenover de machtige fabriek in Eindhoven. De kleine zuster in Amerika wordt aldus op geheel andere wijze aan de concurrentiewetten

onderworpen dan bij ons. Bovendien ware het rekening houden met een verschil in transportkosten in Nederland een praktische dwaasheid, omdat de extra administratieve en organisatorische kosten het veelvoud zouden bedragen van dit verschil. Uniformiteit in condities per merkartikel vloeit uit deze simpele overweging automatisch voort.

Een ander voorbeeld: sommige bedrijfskosten van een handelaar, zoals bijv. de huur, zijn in Alblasterdam ontegenzeggelijk lager dan voor een even groot winkel-pand in Amsterdam. Onze Minister voert dit aan ter verdediging van zijn opvatting, dat een fabrikant zich beter zou kunnen beperken tot de vaststelling van nettoprijzen, aldus het bepalen der publiekprijzen overlatende aan de handelaar, die daarbij dan met zulke (lagere) kosten rekening zou kunnen houden. Daargelaten dat deze van de plaats van vestiging afhankelijke bedrijfskosten tegenover de daarvan onafhankelijke, zoals lonen en belastingen, bij een handelsbedrijf van relatief geringe betekenis zijn, stuit ook deze abstracte redenering af op de praktijk der Nederlandse afmetingen. Een hieruit voortvloeiend verschil van, laten wij zeggen \$ 5 op bijv. een fornuis, zou in de Verenigde Staten meer dan genivelleerd worden door de meerdere kosten voor het transporteren van het artikel of van de koper. De Amsterdammer daarentegen, die zou weten dat hij in Diemen of Weesp of zelfs in Hilversum een fornuis van een bepaald merk f. 5 goedkoper zou kunnen krijgen, zou, afgezien van het tijdverlies, als een homo-economicus handelen indien hij er het tochtje per fiets of zelfs per auto of trein voor over had. En hij zou dat zeker doen ook indien het zou gaan om de afstand Leidsestraat — Kinkerstraat (waartussen het verschil in huur niet minder groot is dan tussen Alblasterdam en Amsterdam). Aldus leiden in de prijs verdisconteerde plaatselijk lagere bedrijfskosten in de Verenigde Staten tot plaatselijk lagere prijzen, doch in Nederland bovendien tot: a. concurrentie-verschuivingen ten gunste van de plaats met de gunstigste bedrijfskosten en dus tot b. protesten en c. afname-verschuivingen of d. kortingsverschuivingen, teneinde de protesterende winkelier in Amsterdam resp. in de Leidsestraat te behouden als klant.

Het is wel duidelijk dat geen fabrikant, die het met de efficiency ernstig meent, zich dergelijke onnutte zorgen vrijwillig op de hals zal halen alleen omdat sommige Amerikaanse zaken het zo doen. Bovendien moet er op gewezen worden, dat indien de Amerikaanse fabrikant nettoprijzen opgeeft, hij deze *uniform* vaststelt, ongeacht de grootte van de order en de belangrijkheid van de afnemer. Hij moet dit doen op grond van de Robinson-Patman-Act, die differentiatie tussen afnemers verbiedt. Maar hij kan dat doen, of liever gezegd, die Robinson-Patman-Act kan bestaan omdat in de Verenigde Staten de afstand . . . . . tussen de mensen geheel anders is dan bij ons. De Amerikaan legt de banden met zijn medemens en zijn omgeving even gemakkelijk als hij ze slaakt. Hij hecht zich niet. Voor de Nederlander geldt het tegendeel, ondanks zijn portie avonturiersbloed, dat trouwens beter begrepen kan worden als een soort „Überkompensation” van zijn verregaand traditionalisme.

Dit verschil in mentaliteit heeft diep ingrijpende economische consequenties, waarvan ik er één zal noemen: de binding tussen de koper en een bepaalde winkelier. Deze band wordt in Nederland behalve door dezelfde

godsdienst of dezelfde vereniging in verregaande mate gesmeed door de simpele kracht der gewoonte. De hieruit resulterende traagheidskrachten verklaren niet alleen waarom zoveel winkeliers zonder andere inspanning dan het trekken van hun gezicht in de gepaste klantenplooi toch een behoorlijk bestaan hebben, maar ook waarom er zoveel voor nodig is om een winkelomzet boven het normale plaats- en buurtgemiddelde te doen stijgen. Zoveel..... kosten. Daar ligt dan de verklaring voor het feit dat de zgn. economische wet, dat grotere omzet tendert tot een verlaging van de kosten per eenheid of althans tot een verhoging van de totale netto-winst, ten aanzien van de Nederlandse winkelier in vele gevallen niet opgaat. Dit blijkt zonder meer daaruit dat bij ons veelal een grotere omzet gepaard gaat met een hogere korting, d.w.z. met een hogere beloning per stuk, zonder dat de handelaar in enkele jaren schatrijk wordt. Integendeel: zijn netto-winst per stuk daalt ondanks de lagere inkooprij. Zijn grotere inspanning betaalt zichzelf dus — in strijd met de economische logica — niet, doch moet door zijn leverancier gefinancierd worden. Een Amerikaan, die dit hoort, gelooft zijn oren niet. Maar het feit ligt er en het betekent niet alleen dat een Robinson-Patman-Act in Nederland ondenkbaar zou zijn, maar ook dat een Nederlands fabrikant, die uniforme netto-prijzen zou vaststellen, de kortste weg naar de Faillissementskamer van de Rechtbank zou bewandelen.

Het enige wat zou overblijven ware dus het doorgeven van netto-prijzen met kortingen, gedifferentieerd naar de afname en naar gelang van de plaatselijke bedrijfskosten. Dit alles schijnt voor de man met praktische ervaring, te dol om over te praten. Doch er moet over gepraat worden, nu het het Ministerie kennelijk ernst is met zijn streven om het in Nederland voor merkartikelen algemeen geldende systeem van uniforme en gehandhaafde bruto-prijzen te doorbreken. Er moeten daarvoor dan wel zeer zwaarwegende redenen zijn. Die zijn er ook, althans volgens de in Den Haag gevolgde redenering, die aldus luidt: indien de handelaar vrij is om zijn eigen verkoopprijs te bepalen, zullen er al naar gelang van de bedrijfskosten en de bedrijfstactiek verschillende prijzen in de etalages en de advertenties verschijnen voor hetzelfde artikel. Het publiek zal zich, de economische theorie volgende, tot de winkels met de laagste prijzen richten, waardoor de andere gedwongen worden het voorbeeld van hun concurrenten te volgen. Resultaat: algemene prijsverlaging.

Alvorens na te gaan, of deze redenering in Nederland opgaat, is het wellicht nuttig om vast te stellen, welk resultaat deze methode van „free trade” tegenover die van „fair trade” in Amerika boekt ten aanzien van het prijspeil. Welnu, blijkens een enige maanden geleden gehouden enquête waren de prijzen in de Staten met „free trade” 2 pCt., zegge twee procent, lager dan in die met „fair trade”. Wordt 2 pCt. niet te duur gekocht met een economische revolutie, zoals het Departement die beoogt, zou men kunnen vragen. Deze vraag kan echter voor het ogenblik achterwege blijven, omdat zelfs die 2 pCt. ten onzent slechts uit de bus zou komen indien de redenering van het Ministerie opgaat.... voor Nederland. Welaan, laat ons zien.

Het eerste draaipunt van de redenering wordt gevormd door de verwachting, dat er ten onzent een zgn. etalageconcurrentie zou ontstaan. Het antwoord is: neen! De reden voor deze negatie ligt in het feit dat een Amerikaan een minder gecompliceerd mens is dan een Nederlander. Aldus vindt hij het normaal dat een artikel in de

éne winkel goedkoper is dan in de andere en eveneens dat hij de goedkoopste winkel opzoekt. De Nederlander daarentegen vindt het normaal dat de prijzen gelijk zijn. Hij vindt het verder, zoals eerder gezegd, normaal om bij een vaste winkelier te kopen. En ten slotte is hij wantrouwend tegen lagere prijzen in een bepaalde zaak, zeker indien het verschil groot is. Dat geldt met name indien het om merkartikelen gaat, die hij immers ten gevolge van de reclame allengs gelijk is gaan stellen met kwaliteitsartikelen. Dus vraagt hij zich af: kwaliteit voor een verlaagde prijs? Zou dat wel de (zelfde) kwaliteit zijn? Elke verkoopchef in Nederland kent die nationale eigenaardigheid, die trouwens regelmatig bevestigd wordt indien bijv. een outsider prijsgebonden merkartikelen weet te verkrijgen en deze adverteert met 10 of 20 pCt. korting¹⁾. Haast zich dan de gehele stad naar zo'n zaak? Welneen, de kopersstroom verlegt zijn bedding vrijwel niet.

De Nederlandse winkelier nu kent zijn pappenheimers. Hij weet bovendien dat deze, graag afdingen, graag iets krijgen onder de prijs, die de buurman betaalde. Dat komt nu echter bij de eenvoudig denkende Amerikaan weer niet op. Vandaar dat de Amerikaanse handelaar, die met lagere prijzen kopers wil trekken, die prijzen openbaar bekend moet maken. Zijn Nederlandse collega echter zou het, indien het Ministerie zijn zin doorzet, veel handiger doen. Hij zou in zijn etalage en bij zijn aanbiedingen de bruto-prijs aanhouden. Komt er echter een klant in de zaak, die contant betalen wil, indien.... dan kan hij altijd nog water bij de wijn doen om deze klant te behouden. Aldus werkt hij voordeliger, meer in de geest van zijn publiek en meer in zijn eigen geest. Een Nederlands winkelier denkt namelijk zelden — zoals zijn Amerikaanse collega — in termen van verlaagde prijzen, vergrote omzet, meer winst. Dat is hem altemeer te groot, te speculatief en te veraf. Maar deze bepaalde klant, die dreigt naar zijn concurrent te gaan, die is concreet; die betekent dadelijk geld in het laadje. Daarvoor geeft hij zich moeite, ook al krijgt hij dan wat minder in het laadje.

Dit alles zal een theoretische econoom wat onwennig in de oren klinken. Toch zijn het juist al dergelijke ruimtelijke en menselijke factoren en niet de abstracte overpeinzingen in de studeerkamer, die bepalen wat er in een bepaald land zal gebeuren. En daar gaat het ten slotte om. Dat wordt in Den Haag al te zeer over het hoofd gezien. Indien echter ons bedrijfsleven met de brokken komt te zitten is het een schrale troost, dat de Ministeriële theorie zo mooi opgaat.... in Amerika of in een ander land met andere dimensies dan het onze. En onze Minister kan er zich dan niet op beroepen dat hij deze afwijking van de economische abstractie niet heeft kunnen voorzien. Want hij kan dat wel, indien hij slechts zijn hoofdambtenaar niet een studiereis laat maken naar de Verenigde Staten maar hem een spoorkaartje geeft naar België, naar het land, dat, althans dimensionaal en naar opeenhoping van mensen, met het onze te vergelijken is.

Die hoofdambtenaar zou dan ontdekken dat in dat land zonder prijsbinding alle merkfabrikanten bruto-prijzen vaststellen en dat alle winkeliers voor die prijzen officieel aanbieden. Hij zou dan verder constateren dat die prijs voor een identiek artikel — bijv. een Duits radio-apparaat — daar 15 à 20 pCt. hoger ligt dan in Nederland. Zou hij dan nog uit de departementskas wat extra-geld hebben

¹⁾ Dat in zulk een geval etalageconcurrentie optreedt is logisch. Hier geeft een ééning bekendheid aan zijn uitzonderlijke positie t.a.v. dit éne artikel, teneinde de aandacht op zijn zaak te vestigen. Dit gebruik van een lokartikel verliest echter onmiddellijk zijn zin met de opheffing van de prijsbinding en daarmee houdt de etalageconcurrentie bij dit artikel meteen op.

meegekregen en zou hij dit „kopersargument” kunnen uitbuiten, dan zou hij constateren dat hij in elke winkel die 15 à 20 pCt. en misschien nog iets meer van die prijs zou kunnen afkrijgen. Indien hij dan ten slotte zijn grote verstandelijke gaven even nuttig zou gebruiken als zijn Belgische francs, zou hij twee conclusies trekken, t.w.: a) dat de bruto-prijs daàróm zo hoog is, omdat daarin de mogelijkheid voor de winkelier, om „sterke” kopers, zoals hij, tegemoet te komen, verdisconteerd is en b) dat de „zwakke” kopers, voor wier belang zijn Departement toch juist wil opkomen, de 20 pCt. opbrengen, die hij bespaart.

Zo zou het ook in Nederland worden. Misschien niet zo erg. Want Nederlanders zijn geen Belgen. Maar een etalageconcurrentie zou er niet komen ²⁾. Het a-sociale effect daarentegen zou, zij het wellicht in geringe mate, wèl optreden. En eveneens dat andere, voor de economie nog gevaarlijker gevolg: de versterkte druk van de relatief toch reeds zo sterke afnemer — wederom een gevolg van de geringe „afstand” — op de leverancier. Dit gevaar is inderdaad groot. Zowel indien de fabrikant of importeur deze druk kan opvangen in zijn bruto-prijs alsook indien hij daartoe niet bij machte is. In het eerste geval immers ontstaat om zo te zeggen een commerciële inflatie, die zich ernstig wreekt, wanneer de conjunctuur omslaat, en in het tweede geval ontwikkelen zich spanningen, die voor het gehele economische apparaat zeer bedenkelijk zijn.

Dit tweede geval nu doet zich momenteel in ons land voor sedert Minister Zijlstra tegenover de werkgevers zo hoorbaar gerammeld heeft met de stok van de prijsstop. Deze dynamische, om niet te zeggen dictatoriale, methode schijnt op zichzelf ongetwijfeld verantwoord. Doch het ware volkomen onverantwoord om deze met goede reden bij industrie, import en groothandel opgeroepen calculatiespanningen te vergroten en daarmee deze gehele — waarlijk grootse — strategie in gevaar te brengen terwille van . . . . een economische „hobby”, die uitgedokterd is in de studeerkamer en buiten de Nederlandse werkelijkheid.

²⁾ Zelfs al zou deze hier en daar opduiken dan zou zij, gezien de typische vasthoudendheid van de Nederlander aan zijn winkelier, nauwelijks tot het publiek doordringen en op de prijs dus geen effect hebben.

Het is zó: het ten onzent bestaande stelsel van prijsbinding en handhaving past bij — en is nodig voor — de typische klein-cultuur op de beperkte Nederlandse bodem. Waarom dan experimenteren met deze gezonde plant, ook al groeit die in het collectieve kartelverband? Want ook deze kartels zijn organisch ontstaan, om de eenvoudige reden dat de leverancier alleen langs deze weg de verticale druk kan weerstaan, die onherroepelijk ontstaat als indirect gevolg van ongebreidelde horizontale concurrentie tussen de afnemers op het gebied van de prijs. Aldus zijn ook de prijshandhavingskartels gezond, voorzolang zij zich tot die defensieve taak — welke tevens een beperking der kortingen omvat — beperken en de prijsconcurrentie „aan de bron”, d.w.z. bij de prijsvorming, niet opheffen of verdoezelen.

Deze laatste misbruiken — die bij ons slechts sporadisch voorkomen — tegen te gaan is gewenst. Daarom dienen prijshandhavingskartels ook onder de omschrijving „mededingingsregeling” te vallen. Doch de verticale prijsbinding als zodanig is in Nederland geen misbruik of zelfs maar een misvatting, doch een juist en gezond begrip. Wie haar aantast doet onverstandig. Ja, hij roept volgens de wetten van druk en tegendruk het misbruik van (stille) *prijsvormingsafspraken* op. Ook dit zou een hoofdbambenaar, die in België achter de schermen zou vermogen te kijken, kunnen vaststellen.

„Si on chasse la nature, elle revient au galop”. Deze spreuk stond Prof. Dr. Mr. F. de Vries kennelijk voor ogen toen hij in het nummer van december 1953 van „De Nederlandse Industrie” deze, niet mis te verstane, constatering deed: veeleer zijn er weinig landen, die meer „restraints of trade” kennen en waar het monopolistische element sterker in de prijsvorming is doorgedrongen dan juist de Verenigde Staten.

Caveant consules! ³⁾.

Amsterdam.

MR. G. E. KRUSEMAN.

³⁾ Bij dit artikel is uitgegaan van de situatie op de markt voor artikelen van de elektrotechnische en de metaalindustrie. Of het in alle opzichten juist is ook voor andere sectoren, zoals bijv. de levensmiddelenindustrie, kan ik niet volledig overzien en wel speciaal i.v.m. de mogelijke verschillen, die optreden indien het gaat om producten van een geringe stuksprijs.

De boerenleenbanken in het Nederlandse bankwezen

In de na-oorlogse jaren heeft het platteland relatief tot nu toe meer in de welvaart gedeeld dan in de aan de oorlog voorafgaande jaren en vanzelfsprekend heeft dit de belangstelling van het bedrijfsleven gewekt. Ook doen zich in de steeds meer modern en intensief beoefende land- en tuinbouw mogelijkheden voor, die zowel voor de industrie en de handel als voor het bankwezen perspectieven bieden. Voorts heeft zowel de toenemende industrialisatie ten plattelande als het pendelverkeer tussen stad en dorp het aanzicht van het platteland goeddeels veranderd. Er vindt allengs een verstedelijking plaats, waardoor de zakenmensen uit de stad zich meer dan voorheen op het platteland thuis voelen en waardoor ook op de dorpen meer te verdienen valt.

Deze ontwikkelingen zullen niet vreemd zijn aan de felle schijnwerpers, die in de Staten-Generaal op de boerenleenbanken werden gericht. Deze werden in het bijzonder gericht op de regeling der achtste Aanvullingsbeschikking op het Besluit Vennootschapsbelasting, krachtens welke de bedrijfswinst der plaatselijke boeren-

leenbanken wordt belast naar een tarief van 20 pCt. in afwijking van het algemeen geldende tarief van 40 tot 43 pCt., waaraan handelsbanken zijn onderworpen, evenals de Centrale's der boerenleenbanken zelf. De vraag is gesteld of dit verminderd tarief voor de boerenleenbanken juist is.

Deze vraag zal, zoals wij in het vervolg van dit betoog hopen aan te tonen, bevestigend moeten worden beantwoord, indien men er prijs op stelt, dat het gehele platteland tot in de verste uithoeken door boerenleenbanken bediend blijft. Slechts daardoor kan bestendig worden de wederzijdse stimulering van de welvaartsontwikkeling in de steden en de dorpen, die voor de expansie van ons nationaal economisch leven in de na-oorlogse jaren, dat niet meer zoals vroeger kon steunen op de rijkdommen der overzeese gebiedsdelen, van zo groot belang is geweest.

Onze overtuiging, dat zonder tegemoetkoming in het belastingtarief de boerenleenbanken haar financieel-economisch dienstbetoon aan het platteland op de brede

wijze, waarop zulks thans geschiedt, niet zouden kunnen bestendigen, gronden wij op de sociale aard van het kredietbankbedrijf der boerenleenbanken en op haar verhouding tot het spaarbankwezen, dat als zodanig geheel van de vennootschapsbelasting is vrijgesteld.

Het sociaal kredietbankbedrijf der boerenleenbanken.

Dat in het boerenleenbankwezen niet het winststreven voorop staat, maar het op sociale grondslag beoefend financieel bedrijf zelf de doelstelling daarvan uitmaakt, blijkt uit de cijfers, die aantonen, dat het op het spaar-

bedrijf geënte kredietbankbedrijf op zichzelf niet rendabel is.

Ter adstructie hiervan zouden naast elkaar kunnen worden gesteld de verlies- en winstrekening over 1954 van de Twentsche Bank enerzijds en van het gecombineerd bedrijf der boerenleenbanken, aangesloten bij de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank, Eindhoven, en laatstgenoemde instelling samen aan de andere kant. De balanstotalen der beide in de vergelijking betrokken bankorganisaties liggen het dichtst bij elkaar (ongeveer f. 1 mrd.). Deze vergelijking vertoont het navolgende beeld:

Verlies- en winstrekening over 1954

	Twentsche Bank	Gecombineerd boerenleenbankbedrijf		Twentsche Bank	Gecombineerd boerenleenbankbedrijf
Onkosten	f. 6.022.747,87	f. 3.831.561,60	Provisie	f. 9.308.116,09	f. 1.111.825,13
Afschrijving gebouwen	„ 1.087.185,10	„ 173.837,59	Winst effectenbedrijf	„ 7.114.722,80	„
Salarijs en tantièmes	„ 13.671.131,74	„ 2.654.029,14	Rente en wissels	„ 21.557.876,84	„ 9.894.219,44
Storting pensioenfonds, pensioentoeslagen, e.d.	„ 2.313.503,75	„ 34.588,22	Dividenden deelnemingen	„ 945.920,41	„ 944,97
Extra dotatie pensioenfonds	„ 1.000.000,—	„ 143.955,83	Diverse baten	„	„ 49.315,01
Afschrijving en reservering	„ 2.500.000,—	„ 670.000,—			
Reserve voor belastingen	„ 6.000.000,—	„ 1.263.344,21			
Nadelig koersverschil	„	„ 508.174,85			
Saldo winst	„ 6.332.067,68	„ 1.776.813,11			
	f. 38.926.636,14	f. 11.056.304,55		f. 38.926.636,14	f. 11.056.304,55

Uit deze opstelling blijkt, dat in een handelsbankbedrijf als dat van de Twentsche Bank (bij de andere algemene bankbedrijven zijn de verhoudingen ongeveer gelijk) 55 pCt. van de baten bestaat uit rentebaten, terwijl de provisie en andere inkomsten 45 pCt. van de totale baten vormen. Bij de boerenleenbanken belopen deze percentages resp. 90 voor de rentebaten en 10 10 pCt. voor de andere baten. Ongeveer 60 pCt. van deze andere baten der boerenleenbanken wordt gevormd door rekening-courant-, krediet- en voorschotprovisie. Het restant wordt gevormd door ongeveer f. 96.000 effecten- en couponprovisie en f. 82.000 documentenprovisie. Hieruit blijkt de minieme betekenis van wat men zou kunnen noemen het bankbedrijf der boerenleenbanken buiten de krediet- en voorschotverlening of m.a.w., dat uit dezen hoofde nauwelijks van een concurrentie- of wrijvingsvlak met de handelsbanken kan worden gesproken.

Indien voorts in aanmerking wordt genomen de aard van de aan de boerenleenbanken toevertrouwde gelden, die ultimo 1954 f. 785 mln. beliepen en voor f. 677 mln. of 86 pCt. uit spaargelden bestonden, dan blijkt dat het boerenleenbankwezen, als bedrijf gezien, praktisch geheel steunt op het spaarbankbedrijf. In deze verhoudingscijfers komt praktisch geen verandering, indien de aan de Centrale Bank toevertrouwde gelden mede in de cijfers worden begrepen. De tegoeden der boerenleenbanken niet medegerekend, belopen deze f. 41 mln. ¹⁾ Het percentage der spaargelden in het totaal van de aan de boerenleenbankorganisatie toevertrouwde gelden daalt dan tot 82. Hierbij kan worden vermeld, dat de boerenleenbanken in haar stichting Spaarbank een zuiver spaarbankbedrijf beoefenen, geheel op dezelfde wijze en met dezelfde middelen werkende als de spaarbanken, het weinig rendabele zgn. jeugdsparen daaronder begrepen. Dat het spaarbankbedrijf van de stichting Spaarbank der boerenleenbanken zuiver wordt gehouden, mag daarom worden

aangenomen, omdat de boerenleenbanken het niet nodig hebben ook oneigenlijke spaargelden daaronder te brengen, die immers op lopende of depositorekening bij de boerenleenbank kunnen worden uitgezet.

Een inzicht in de rendabiliteit van het spaarbankbedrijf in het algemeen kan worden verkregen aan de hand van daaromtrent voorkomende gegevens in het jaarverslag van de Spaarbankbond over 1954. Daaruit blijkt, dat het verschil tussen de door de bondsspaarbanken gekweekte en vergoede rente in 1954 beliep 1,20 pCt. In 1953 beliep het algemeen gemiddelde der kosten 0,60 pCt. In verband met de krachtige stijging der spaargelden mag worden aangenomen, dat het algemeen gemiddelde der onkosten uitgedrukt in een percentage der toevertrouwde spaargelden in 1954 lager heeft gelegen. Men blijft evenwel aan de veilige kant, indien de aan de spaarbanken netto verblijvende rentemarge in 1954 wordt gesteld op 0,60 pCt. Indien ditzelfde percentage wordt aangehouden voor het spaarbankbedrijf der boerenleenbanken zou een netto-winst moeten overblijven van f. 4 mln.

In feite beliep de bedrijfswinst der boerenleenbanken over 1954 (zonder Centrale Bank) gezamenlijk f. 1,5 mln., nadat voor belastingen was gereserveerd een bedrag van f. 0,4 mln. M.a.w. het blijkt, dat de totale bedrijfswinst der boerenleenbanken ruim de helft lager ligt dan op grond van de rendabiliteit van het spaarbankbedrijf in het algemeen mag worden verwacht. *Hierin kan reeds een aanwijzing worden gevonden, dat het zgn. kredietbankbedrijf der boerenleenbanken verliesgevend is. Het steunt op het spaarbankbedrijf; daarvan los gemaakt zou het niet kunnen bestaan.*

Het aldus gevonden resultaat spreekt nog te meer, indien in aanmerking wordt genomen, dat het gemiddeld op een spaarbankboekje aangehouden bedrag bij de boerenleenbanken veel hoger ligt dan bij de bondsspaarbanken; te weten per ultimo 1954 f. 573 voor de bij de bondsspaarbanken gehouden spaarrekeningen en f. 1.537 voor de bij de boerenleenbanken van de groep Eindhoven aangehouden spaarboekjes. Het is immers

¹⁾ Indien niet uitdrukkelijk anders wordt vermeld hebben de over het boerenleenbankwezen opgenomen cijfers uitsluitend betrekking op de boerenleenbanken aangesloten bij de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank, Eindhoven of op deze Centrale Bank zelf.

bekend, dat de kosten in het spaarbankbedrijf stijgen met het aantal uitstaande boekjes.

De zware lasten van het kredietbankbedrijf der boerenleenbanken, die worden gedragen door de baten van het spaarbankbedrijf, hangen samen met de duurte van het over de boerenleenbanken lopende betalingsverkeer, met de handhaving ener grotere liquiditeit dan noodzakelijk zou zijn; indien het boerenleenbankbedrijf zich tot het spaarbankbedrijf zou beperken en met de relatief hoge kosten van het krediet- en voorschotbedrijf der boerenleenbanken.

Dat het bankgiroverkeer duur is behoeft voor insiders in het bankwezen niet nader te worden verklaard. Voor de boerenleenbanken geldt dit in nog sterker mate dan voor het handelsbankwezen, omdat de cliënten van de boerenleenbanken als regel geen rekening hebben bij de postchèque- en girodienst. De rekeninghouders bij de boerenleenbanken zullen derhalve, anders dan de praktijk is van de rekeninghouders der handelsbanken, ook de kleine betalingen over de lopende rekening bij de boerenleenbank laten lopen. Voorts worden door de boerenleenbanken de te verrichten handelingen voor de rekeninghouders zo eenvoudig mogelijk gehouden en derhalve zodanig georganiseerd, dat de lasten daarvan zoveel mogelijk naar de boerenleenbanken worden verschoven. De daaraan verbonden kosten kunnen echter niet ten volle worden verhaald, omdat het giroverkeer over de boerenleenbanken anders onmogelijk zou worden.

Dat aan de handhaving ener grotere liquiditeit dan in verband met het spaarbankbedrijf noodzakelijk zou zijn, voor de boerenleenbanken een financieel nadeel is verbonden, spreekt vanzelf.

Dat de kosten van het krediet- en voorschotbedrijf der boerenleenbanken relatief zwaarder drukken dan bijv. in het handelsbankwezen behoeft nog een nadere toelichting. Hiervoor kan worden gewezen op het lage gemiddelde bedrag der bij de boerenleenbanken uitstaande kredieten en voorschotten. Per ultimo 1954 beliep dit f. 5.600 voor door hypotheek gedekte voorschotten en f. 1.900 voor zgn. borgtochtvoorschotten aan natuurlijke personen. Voor debetstanden in rekening-courant zijn de overeenkomstige bedragen f. 4.500 en f. 2.200²⁾. Voor de uitstaande voorschotten en kredieten bij rechtspersonen, waaronder praktisch uitsluitend de landbouwcoöperaties vallen, liggen deze bedragen hoger. De laatst bedoelde uitzettingen belopen echter slechts 18 pCt. van het totaal bedrag van de door de boerenleenbanken uitgezette kredieten en voorschotten.

De vraag rijst nu bij welk bedrag een bankkrediet rendabel kan worden geacht. Vóór de oorlog hoorde men in

bankkringen wel verluiden, dat zulks voor een bankkrediet beneden f. 3.000 niet het geval zou zijn. Indien wordt rekening gehouden met de sedertdien verminderde waarde van de gulden, zou dit nu op een bedrag van ten minste f. 7.500 kunnen worden gesteld of eventueel op f. 10.000, zoals in sommige bankkringen op basis van het thans geldende kostenniveau wel schijnt te worden aangenomen. Dat het merendeel van de boerenleenbankkredieten en -voorschotten in deze zin onrendabel is, zal na het voorafgaande zonder meer duidelijk zijn, zelfs indien er rekening mede wordt gehouden, dat de arbeid, die in het handelsbankwezen moet worden betaald, door de beheerders der boerenleenbanken kosteloos wordt verricht.

Dit laatste element is voor het boerenleenbankwezen van wezenlijke betekenis. De krediet- en voorschotverlening in land- en tuinbouw, waarop het grootste deel van de uitzettingen der boerenleenbanken betrekking heeft³⁾, kan slechts dan doeltreffend worden gericht, indien zij steunt op de plaatselijke bekendheid van de beheerders der boerenleenbanken met de krediet- en voorschotvragers. Dit is de sterkte en tevens de betrekkelijke zwakte van het coöperatieve landbouwkrediet. De bedoelde zwakte bestaat hierin, dat door de bespreking van ieder aangevraagd krediet en voorschot in het bestuur en in de raad van toezicht van de boerenleenbank, meestal nog gevolgd door een bezoek aan het bedrijf van de betrokkene, sommigen worden afgeschrikt. Het spreekt echter vanzelf, dat deze deskundige beoordeling in het algemeen aan het gehalte der kredieten en voorschotten ten goede komt en tevens bevordert, dat daarvan een in het belang van het land- en tuinbouwbedrijf zo goed mogelijk gebruik wordt gemaakt. Dit vormt bepaald de sterke kant van het landbouwkredietwezen, evenals het feit, dat deze medewerking door de beheerders belangeloos verleend wordt, d.w.z. zonder daarvoor te worden gehonoreerd. De betekenis daarvan springt in het oog, indien in aanmerking wordt genomen, dat alleen door de boerenleenbanken, aangesloten bij de Centrale Bank van Eindhoven, in het jaar 1955 voor een bedrag van f. 70 mln. aan nieuwe voorschotten werden verleend (kredietverlening in rekening-courant niet daaronder begrepen), waarvan 3/4 in land- en tuinbouw werd uitgezet. Bij een gemiddeld bedrag van (laten wij, om aan de veilige kant te blijven, stellen f. 6.000 per voorschot), betekent dit 11.000 gevallen, niet medegerekend de aanvragen, die niet tot de verlening van een voorschot konden leiden.

Men zou de vraag kunnen stellen hoe de rendabiliteit van het boerenleenbankbedrijf eruit zou zien, indien dit

²⁾ Wat betreft de boerenleenbanken aangesloten bij de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Bank vermeldde het jaarverslag over 1954 van deze Centrale Bank, dat het gemiddelde bedrag van de aan natuurlijke personen verstrekte voorschotten, niet vallende onder vaste hypotheeken, per ultimo 1954 beliep f. 3.140 en voor de vaste hypotheeken f. 7.760.

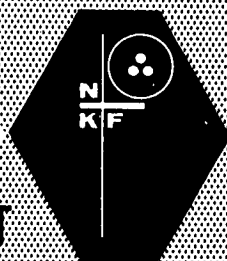
³⁾ Van het totaal der eigen uitzettingen in de vorm van kredieten en voorschotten ad f. 231 mln. der boerenleenbanken, aangesloten bij de Centrale Bank van Eindhoven, was f. 176,4 mln. verleend aan boeren en tuinders en landbouwinstellingen, f. 13,2 mln. uitgezet bij publiekrechtelijke lichamen, f. 8,7 mln. bij kerk- en schoolbesturen en f. 32,7 mln. uitgezet in de vorm van kredieten en voorschotten buiten de landbouw, waarvan f. 29,2 mln. gedekt door hypotheek.

(Ingezonden mededeling)
1955

STAPEL

Met papier en met plastic geïsoleerde kabels voor hoogspanning,
laagspanning en telecommunicatie Kabelgarnituren,
koperdraad en koperdraadkabel. Staaldraad en staalband.

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK · DELFT

door het handelsbankwezen zou worden overgenomen. Laten wij aannemen het gehele boerenleenbankbedrijf, dus zowel het kredietbank- als het spaarbankbedrijf der boerenleenbanken. Voor dit onderzoek kan men uitgaan van de netto-winsten door de boerenleenbanken gemaakt.

Staat van boerenleenbanken naar gemaakte winsten en verliezen over de jaren 1951 en 1952.

	1951	1952
verliezen	10	26
0-1.000	236	218
1.000-2.000	160	152
2.000-3.000	86	74
3.000-4.000	44	47
4.000-5.000	23	33
meer dan 5.000	29	38
	588	588

Nu zou het handelsbankwezen om de krediet- en voorschotverlening in land- en tuinbouw doeltreffend te doen geschieden, eveneens behoefte hebben aan deskundige plaatselijke voorlichting. Zonder dat zou een dergelijke krediet- en voorschotverlening zeker verliesgevend zijn. Maar de inschakeling van zodanige deskundige voorlichting zou geld kosten. Indien zulks f. 1.000 zou kosten, zouden 244 banken niet meer winstgevend zijn; zouden de kosten daarvan f. 2.000 belopen, dan vallen 396 banken onder de rendabiliteitsgrens en gesteld op een bedrag van f. 3.000 blijven 470 banken eronder.

Nu zou kunnen worden gesteld: het landbouwkrediet uitgeoefend door het handelsbankwezen zou veel rationeler geschieden, meer geconcentreerd, enz. En toch zou het altijd duurder uitkomen, is onze stellige overtuiging, indien het zou worden gebracht in de stedelijke sfeer van het handelsbankwezen. En de concentratie zelf zou de doodsteek betekenen voor het landbouwkrediet: dit kan slechts op basis van lokale bekendheid doeltreffend worden georganiseerd.

Een vergelijking met het overige spaarbankwezen.

In vergelijking met het spaarbankwezen zitten de boerenleenbanken erg moeilijk. Zij dragen de last mee van het op zichzelf onrendabel boerenleenbankbedrijf en van de reeds als gevolg daarvan uitgeholde winst moet nog Vennootschapsbelasting worden betaald. De resultaten daarvan zijn dan ook niet uitgebleven. De reservevorming is in het overigens zuinig beheerde boerenleenbankwezen ver achter gebleven bij de reserves, die door de Rijkspostspaarbank en de bondsspaarbanken konden worden geaccumuleerd. Het hierna volgende staatje spreekt voor zichzelf.

Reserves in pCt. van inleggerstegoed ultimo 1953

(in miljoenen guldens)

	Inleggers- tegoed op spaar- rekening	Reserves	Reserves in pCt. van het inleggers- tegoed
Rijkspostspaarbank	1.402	263	18,8
Bondsspaarbanken	1.367	141	10,3
Boerenleenbanken Utrecht en Centrale Bank samen	1.261	73	5,8
Boerenleenbanken Eindhoven en Cen- trale Bank samen	617	32	5,3

Hierbij dient te worden opgemerkt, dat in deze opstelling de reserves der boerenleenbanken en van de Centrale Bank geheel aan het spaarbankbedrijf zijn toebedeeld, terwijl een deel daarvan had moeten worden

betrokken op het kredietbankbedrijf van boerenleenbanken en Centrale Bank samen, waarmede per ultimo 1953 een bedrag gemoeid was van ongeveer f. 250 mln.

De reserves van de verschillende spaarinstellingen hebben uiteraard een belangrijke functie voor de bepaling van de rentevergoedingsmogelijkheden. Er zijn dan ook verschillende gebieden in ons land aan te wijzen, waar de boerenleenbanken moeilijk mee kunnen met de rentetarieven voor spaargelden, die door plaatselijke spaarbanken worden aangehouden.

Indien de belastingregeling, zoals die thans geldt, voor de verschillende vergelijkbare instellingen nader wordt beschouwd, kan niet worden volstaan het belastingpercentage, dat wordt geheven ten laste van de boerenleenbanken enerzijds en het percentage, dat geldt voor de handelsbanken anderzijds, in de vergelijking te betrekken. De plaatselijke boerenleenbank als zodanig kan immers op zichzelf staande niet met een handelsbankinstelling worden vergeleken. Deze in verband met de fiscale regelingen te maken vergelijking gaat alleen op, indien het handelsbankbedrijf, dat overwegend als filiaalbedrijf der zgn. grootbanken voorkomt, wordt gesteld naast dat van de boerenleenbankorganisatie als geheel. Indien men als uitgangspunt neemt de bedragen, die in het boekjaar 1954 voor Vennootschapsbelasting moesten worden uitgetrokken, blijkt, dat de Centrale Bank te Eindhoven ongeveer het dubbele aan Vennootschapsbelasting moest betalen van hetgeen door de plaatselijke boerenleenbanken verschuldigd was, nl. f. 850.000, terwijl door de boerenleenbanken voor het betalen van Vennootschapsbelasting werd gereserveerd een bedrag van f. 413.000. De boerenleenbanken worden aangeslagen naar het tarief van 20 pCt., de Centrale Bank naar het tarief van 43 pCt. Aangenomen mag derhalve worden, dat de fiscale winsten van de plaatselijke boerenleenbanken en van de Centrale Bank ongeveer gelijk zijn geweest. Het heffingspercentage ten laste van de bedrijfs-exploitatie van boerenleenbanken en Centrale Bank samen kan derhalve op 31,5 pCt. worden gesteld.

De vergelijkbare heffingspercentages belopen derhalve:

spaarbanken	nihil
boerenleenbankorganisaties	31,5 pCt.
handelsbanken	43 pCt.

De conclusie voor de belastingregeling der boerenleenbanken.

De conclusie uit het voorafgaande betoog is heel merkwaardig. Aan de geldende regeling van de Vennootschapsbelasting ligt de opzet ten grondslag om winsten van het zuiver spaarbankbedrijf onbelast te laten. Welnu: de kredietbankafdeling van het boerenleenbankwezen is in het algemeen verliesgevend; alleen het spaarbankbedrijf is rendabel; de winsten, die in het boerenleenbankwezen worden gemaakt, komen van het spaarbankbedrijf; de wenselijkheid van gelijke concurrentieverhoudingen tussen spaar- en boerenleenbanken zou derhalve vereisen, dat de winsten van het boerenleenbankwezen onbelast worden gelaten. Deze worden echter belast met 20 pCt. voor de boerenleenbanken alleen en voor het gecombineerde bedrijf van boerenleenbanken en Centrale Banken samen met 31,5 pCt.

Klaarblijkelijk is de belastingwetgever indertijd ervan uitgegaan, dat het kredietbankbedrijf van de boerenleenbanken tot de te maken winsten zou bijdragen. Men heeft verder klaarblijkelijk aangenomen, dat de winsten voor 2/3 uit het spaarbankbedrijf en voor 1/3 uit het kredietbankbedrijf zouden voortvloeien, want aan-

vankelijk werd het heffingspercentage voor de plaatselijke boerenleenbanken gesteld op $\frac{1}{3}$ van het normale tarief. Dit heeft gegolden van 1941 tot 1946. In dat laatste jaar werd, bij een gewoon heffingspercentage Vennootschapsbelasting van 30 tot $33\frac{1}{3}$, voor de boerenleenbanken het heffingspercentage gesteld op 10. In 1950, bij de afschaffing van de Ondernemersbelasting, werd dit verhoogd tot 20. De historische verhouding tussen het verminderde en het normale tarief werd toen verbroken. Dit laatste werd immers in 1950 gesteld op $37\frac{1}{2}$ tot 40 pCt. Uitgaande van het thans geldende tarief van 40 tot 42 pCt. zou het boerenleenbanktarief ten hoogste 14 pCt. mogen belopen. Er is derhalve niet alleen alle reden om het verminderd tarief ad 20 pCt., dat voor de plaatselijke boerenleenbanken geldt, niet alleen te handhaven, doch in het licht van de geschiedenis en van de oorspronkelijke bedoelingen zou dit tot 14 pCt. moeten worden verlaagd. Gelijkstelling met de spaarbanken, waarvoor alles pleit, nu de ervaring heeft bewezen, dat het eigenlijke kredietbankbedrijf van de boerenleenbanken niet rendabel is, zou zelfs moeten leiden tot uitbreiding van de belastingvrijdom van het spaarbankbedrijf tot het gehele boerenleenbankwezen.

En als de belastingvrijdom van het spaarbankbedrijf eens zou worden ingetrokken, wat wij niet hopen noch verwachten? Dan nog zou de belastingwetgever goed doen wat het boerenleenbankwezen betreft met de sociale betekenis daarvan in het algemeen belang terdege rekening te houden. Hiertegenover is in de Staten-Generaal gesteld de gelijkheid van allen voor de Wet. Maar daaruit vloeit toch geenszins voort de noodzaak van een gelijk belastingtarief voor allen? Dit moet gelijk zijn voor allen, die in gelijke omstandigheden verkeren. Hierop is de draagkrachttheorie in de belastingwetgeving gebaseerd. Waarom zou deze theorie niet tot de Vennootschapsbelasting worden doorgetrokken? Waarom is het vanzelfsprekend, dat het prospererende handelsbankbedrijf (zie de reeds verschenen jaarverslagen der algemene banken) even zwaar wordt belast als het minder rendabel spaarbankbedrijf en het nog minder rendabele boerenleenbankbedrijf? Maar de concurrentievoorwaarden moeten toch gelijk zijn, zo zal worden opgemerkt. Hiermede komen wij op de ontmoeting van stad en platteland, die uitgangspunt was van onze beschouwing. Inderdaad zal de directie van een provinciaal bankbedrijf onder de zich wijzigende omstandigheden van expansie van de stad naar het platteland, wel eens een post willen doen met een behoorlijke rendabiliteitskans, die zij thans naar de boerenleenbank ziet gaan. Het gaat er echter toch niet om, wie deze post doet; daarmede is geen enkel algemeen belang gemoeid. Maar het gaat wel daarom of dat provinciaal bankbedrijf met die ene mooie post ook de andere 99 minder of niet rendabele posten wil overnemen. Hiervoor geldt hetzelfde als voor een nationaal vervoersbedrijf en voor een openbaar nutsbedrijf. Deze moeten ook onrendabele lijnen en onrendabele netten bedienen naast de winstgevende. De laatste moeten daartoe de mogelijkheid bieden. Zo heeft ook altijd het boerenleenbankwezen in sociale en maatschappelijke zin zijn taak opgevat. Geen boerenleenbank is te gering en geen post is te klein, mits wat de kredieten en voorschotten betreft de betaling van rente en aflossing redelijkerwijs verzekerd is. En ook heeft steeds de bedoeling voorgezet om de rente- en aflossingscondities niet afhankelijk te maken van de winstgevendheid van het boerenleenbankbedrijf, maar veeleer om deze aan te passen aan de mogelijkheden van het land- en tuinbouwbedrijf, waarvan bekend is, dat de bedrijfs-

overschotten op bedrijfseconomische basis genomen, niet halen bij die welke door handel en industrie worden opgeleverd.

Indien wordt uitgegaan van belastingvrijdom of tariefsvermindering voor spaar- en boerenleenbanken, is het vanzelfsprekend, dat daaraan zekere spelregels worden aangelegd. Voor het boerenleenbankwezen gelden thans deze regels, dat de kredietverlening zich tot de leden dient te beperken en dat over de eigen middelen geen uitdelingen mogen worden gedaan. Door deze met de tariefsvermindering samenhangende spelregels is het verminderd tarief voor het handelsbankwezen eveneens belangrijk; een zekere terreinafbakening tussen de verschillende bankbedrijven wordt daardoor bevorderd. Nu is wel de opmerking gemaakt, dat praktisch de boerenleenbanken iedereen als lid zouden kunnen aannemen, met name ook leden niet afkomstig uit de land- en tuinbouw. Deze stelling gaat evenwel niet op. Aan het lidmaatschap van de boerenleenbank is de onbeperkte aansprakelijkheid van de leden onverbrekkelijk verbonden. Hierdoor is de ledenkring van de boerenleenbank maatschappelijk en sociaal beperkt. Slechts zij, die door een solidaire gemeenschapsband worden gebonden, zoals die welke aan de lotsgemeenschap in land- en tuinbouw eigen is, zullen deze aan het lidmaatschap der boerenleenbank verbonden aansprakelijkheid willen aanvaarden. Voor de meeste rechtspersonen, wier doelstelling statutair geobjectiveerd en beperkt is, zal bovendien het lidmaatschap van de boerenleenbank dikwijls niet eens tot de mogelijkheden behoren. Ook heeft men daarbij rekening te houden met wat de statuten van de plaatselijke boerenleenbanken daaromtrent bepalen. Zo houden de statuten van de bij de Centrale Boerenleenbank van Eindhoven aangesloten banken in, dat alleen rechtspersonen, die in de kring van de boerenleenbank op het gebied van de landbouw werkzaam zijn, voor het lidmaatschap in aanmerking kunnen komen. Ten aanzien van natuurlijke personen, die, om lid te kunnen worden van een bij Eindhoven aangesloten boerenleenbank, lid moeten zijn van een hen passende standsorganisatie, is het streven van de beheerders erop gericht, het lidmaatschap zoveel mogelijk tot boeren en tuinders te beperken, teneinde in de algemene vergadering bij deze bevolkingsgroep een ruim overwicht te behouden.

In dezelfde statuten zijn voorts nog beperkingen aangelegd aan de kredietverlening. Buiten land- en tuinbouw kunnen kredieten alleen worden verleend aan bedrijven, wier werkingssfeer zich beperkt tot de plaatselijke gemeenschap, waarmede de werking van de plaatselijke boerenleenbank samenvaalt. De betekenis hiervan is, dat bedrijven, die voor de open markt werken en hun cliënteel derhalve vinden buiten de plaatselijke gemeenschap, daarvoor niet in aanmerking kunnen komen. Voor kredieten aan plaatselijke ambachtslieden en winkeliers geldt bovendien de statutaire bepaling, dat, voor zover een bedrag van f. 5.000 te boven gaande, eerste hypotheek als zekerheid dient te worden gesteld.

De vermelde statutaire bepalingen hebben tot gevolg, dat menig plaatselijk ambachtsman, die aanvankelijk met een krediet of voorschot van de boerenleenbank werd vooruit geholpen, naderhand als rekening-courantkrediethouder naar een naburige handels- of middenstandsbank werd overgeheveld, toen zijn activiteit zich buiten de plaatselijke gemeenschap ging bewegen of zijn behoefte aan bedrijfskrediet niet meer door eerste hypotheek kon worden gedekt. Zo werkt het boerenleenbankwezen.

Met al deze overwegingen dient rekening te worden gehouden, indien het fiscaal regime van spaar- en boerenleenbanken aan de orde wordt gesteld. In de apodictisch gestelde uitspraken van enkele leden van de Staten-Generaal is dit kennelijk niet geschied. Dit is jammer, want daardoor zouden goede verhoudingen tussen handelsbanken, spaarbanken en boerenleenbanken kunnen worden verstoord. Met een overigens niet rigide maar aan de veranderende omstandigheden zich aanpassende terreinafbakening worden goede verhoudingen tussen de verschillende bankgeledingen ongetwijfeld gediend. Maar indien men een terreinafbakening tussen de verschillende bankgeledingen bevordert wil zien, lijkt het niet dienstig, indien in verband daarmee de tarifiëring in de Vennootschapsbelasting aan de orde wordt gesteld, al bij voorbaat een overigens volkomen verouderd gelijkheidspostulaat daaraan als eis te stellen. Bij beantwoording

van de vraag, of differentiëring in belastingtarieven wenselijk is, moet het algemeen belang richtsnoer zijn. Daarbij zal wat de boerenleenbanken betreft, rekening moeten worden gehouden met het belang, dat in het boerenleenbankwezen een financieel organisme is belichaamd, dat het gehele platteland tot in zijn verste uithoeken inschakelt in 's lands financieel bestel, met de bedoeling de kleine zelfstandigen en onder hen in het bijzonder de boeren en tuinders vooruit te helpen. Het boerenleenbankwezen zal echter zijn prestaties niet kunnen leveren, indien het beladen met de onrendabele last van een sociaal ingesteld kredietbankbedrijf, in de regeling der belastingen niet wordt ontzien.

Caveant consules et senatores!

Eindhoven.

Mr. Ph. C. M. VAN CAMPEN.

De kosten van de weg

Sinds de wegenbelasting in de schatkist vloeit, is hier te lande een discussie gaande over de vraag of de Overheid bij haar geven en nemen het wegvervoer juist belast. Van twee, en nog wel tegengestelde zijden is betoogd, dat het evenwicht tussen beide ontbrak. Sommigen berekenen, dat de Overheid meer nam dan gaf; anderen becijferden het omgekeerde. Beide partijen zagen de Overheid als wegbeheerder en stelden een exploitatierekening voor de weg in absolute zin op. Enerzijds kwamen daarop voor de uitgaven in een bepaalde periode, anderzijds de gedeeltelijke of de volle opbrengst van belastingen (wegen- of motorrijtuigbelasting) en van andere heffingen (gewone en buitengewone invoerrechten). De discussie ging daarbij over de omvang der uitgaven en over de hoogte der opbrengsten.

Een nieuwe behandeling van het vraagstuk geeft het onlangs onder de titel „Kosten van de weg” verschenen „eerste rapport: de totale kosten en opbrengsten uit heffingen”, op verzoek van de Minister van Verkeer en Waterstaat opgesteld door een groep deskundigen op vervoers- en economisch gebied ¹⁾.

Nieuw is de doelstelling, nl. „na te gaan in hoeverre door de Overheid veroorzaakte inkomensoverdrachten repercussies teweeg brengen in de concurrentieverhoudingen tussen rail- en wegvervoer ²⁾, welke in beginsel niet in overeenstemming zijn met het uitgangspunt der Nederlandse vervoerpolitiek”, nl. „gelijkwaardige (het rapport spreekt minder juist van „vergelijkbare”) concurrentievoorwaarden voor de vervoersondernemingen. Bij het vraagstuk van het dekken van de kosten van de weg treedt de Overheid niet meer op als wegbeheerder, die een exploitatierekening wil opstellen en zich in zijn politiek laat leiden door het rechtstreeks verband tussen kosten en opbrengsten. Hier wordt de Overheid gezien als een politieke organisatie, die vervoerpolitiek bedrijft, en daarbij het wegvervoer niet meer als grootheid op zich zelf wil behandelen, maar in verband met een andere vervoerstak, nl. het railvervoer. Uitvloeisel daarvan is, dat niet meer in de categorieën kosten en opbrengsten gedacht wordt, maar in die van wederzijdse inkomensoverdrachten.

Nieuw is ook de methodiek. Bepaalde men tot nu toe, ook in een officieel rapport ³⁾, de uitgaven voor onderhoud, verbetering en uitbreiding van het wegennet, het nieuwe rapport stelt de kosten vast, in de zin van opgeofferde hoeveelheden produktiemiddelen. Daarmede is een belangrijke verbetering van het inzicht in deze materie verkregen.

Bezie men de inhoud van het rapport nader, dan blijkt, dat het de kosten berekent over het gehele Nederlandse wegennet (daaronder begrepen de stadsstraten en uitgezonderd de onverharde niet-plan wegen) en over alle delen van de infrastructuur; bruggen, sommige veren en de kruisingen met het spoorwegverkeer inbegrepen. De afschrijvingen zijn gebaseerd op de vervangingswaarde der objecten.

Aan de principieel juiste methode van renteberekening, eveneens op vervangingswaarde, voegt het rapport nog een alternatief toe, nl. één op basis van historische kostprijs en wel omdat bedrijven, welke activa met zeer lange levensduur gebruiken, bij hun prijsstelling alleen met aldus berekende rentekosten rekening houden. Daarmede maakt het rapport echter inbreuk op de in zijn inleiding gestelde juiste voorwaarde der Nederlandse vervoerpolitiek, dat de kosten der ondernemingen niet ver mogen afwijken van de maatschappelijke kosten. Het is daarbij irrelevant of laatstgenoemde geheel of gedeeltelijk in de prijsstelling zijn terug te vinden: Bovendien zijn bij deze handelwijze niet de maatschappelijke kosten bepalend voor de bedrijfskosten, maar omgekeerd worden onjuist berekende bedrijfskosten normatief gesteld voor de maatschappelijke offers. De berekening van de rentekosten op basis van historische kostprijs moet dus als onjuist terzijde worden gesteld.

De kosten zijn voorts berekend volgens de internationaal aanvaarde integrale methode, waarbij „het erfgoed” op gelijke voet wordt geacht bij te dragen tot de produktie van vervoersdiensten als recente uitbreidingen. Toerekening der kosten aan het motorwegverkeer wordt verkregen langs de weg van afsplitsing van de niet-verkeerskosten, daarna van de niet-wegverkeerskosten en ten slotte van de kosten van het niet-motorwegverkeer. De verdeling over de verschillende groepen gemotoriseerd

¹⁾ Uitgave van het Staatsdrukkerij- en uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage 1955, 67 blz.

²⁾ Daarnaast spreekt het rapport verschillende malen over „in concurrentieverhouding staan met de andere vervoerstakken”.

³⁾ Verslag van de Subcommissie voor de Kosten van de weg, 's-Gravenhage 1938, 133 blz.

AMSTLEVEN

Levensverzekering

**BUREAU VOOR
PERSONEELVERZEKERING**

verkeer zal in een tweede rapport worden gezien. Bij deze verschillende toedelingen is in het algemeen het causaliteitsbeginsel normatief: drager van kosten is hij, die hen veroorzaakt.

Bij de verdeling der totale kosten over de verschillende weggebruikers heeft de studie acceptabele en bruikbare verdeelsleutels toegepast. Op één punt — de kosten der stadsstraten — is zij echter van de door haar geprojecteerde rechte weg afgeweken. Onder invloed van stedenbouwkundige opvattingen heeft zij deze straten in tweeën geknipt: een 6-meter-baan, welke aan de woonfunctie wordt toegeschreven en, voor zover aanwezig, een daarboven uitgaande strook, welke noodzakelijk is voor de verkeersfunctie. Alle kosten van dit „extra” rekent zij toe aan het wegverkeer en alle kosten van de 6-meter-baan aan de woonfunctie, met uitzondering van 50 pCt. van de onderhoudskosten der verharding. Hier is een vreemd element ingeslopen en wordt het beginsel der trapsgewijze toerekening, elders aan de berekeningen van het rapport ten grondslag gelegd, verzaakt.

Het wezensvreemde element is de „woonfunctie”. Aan stedenbouwkundige opvattingen kan alleen worden toegeschreven, dat er een aantal meters onbebouwde grond tussen de huizen ligt; de aardebaan en het wegdek daarop zijn er echter ter wille van het verkeer ⁴⁾. Daarom moet ook het verkeer de kosten daarvan dragen.

Het beginsel van de trapsgewijze toerekening, zoals bijv. toegepast bij de wegen zonder vrijliggend rijwielpad, gaat van het standpunt uit, dat voor het langzame verkeer (in hoofdzaak rijwielverkeer) volstaan zou kunnen worden met een rijwielpad van eenvoudige verhardingsconstructie. Aangezien echter een dergelijk rijwielpad in feite ook door het motorwegverkeer wordt gebruikt, moet aan dit verkeer ook een deel van de kosten van zulk een rijwielpad worden toegerekend en wel op basis van de aantallen voertuigen, die van de weg in zijn geheel gebruik maken. Voor de stadsstraten ligt een analogie voor de hand. Het langzame verkeer heeft genoeg aan een 6-meter-baan met eenvoudige verharding. Het draagt samen met het motorwegverkeer naar rato van het gebruik de kosten voor aardebaan en verharding. Het motorwegverkeer draagt bovendien het verschil tussen de kosten van deze eenvoudige weg en die van de bestaande weg.

Evenmin consequent verdeelt de studie de kosten van de kruisingen van land- en spoorwegen. Uit utiliteitsoverwegingen rekent zij in het algemeen het causali-teitsbeginsel normatief: drager van kosten is hij, die hen veroorzaakt. Bij de verdeling der totale kosten over de verschillende weggebruikers heeft de studie acceptabele en bruikbare verdeelsleutels toegepast. Op één punt — de kosten der stadsstraten — is zij echter van de door haar geprojecteerde rechte weg afgeweken. Onder invloed van stedenbouwkundige opvattingen heeft zij deze straten in tweeën geknipt: een 6-meter-baan, welke aan de woonfunctie wordt toegeschreven en, voor zover aanwezig, een daarboven uitgaande strook, welke noodzakelijk is voor de verkeersfunctie. Alle kosten van dit „extra” rekent zij toe aan het wegverkeer en alle kosten van de 6-meter-baan aan de woonfunctie, met uitzondering van 50 pCt. van de onderhoudskosten der verharding. Hier is een vreemd element ingeslopen en wordt het beginsel der trapsgewijze toerekening, elders aan de berekeningen van het rapport ten grondslag gelegd, verzaakt.

⁴⁾ In de gedachtengang van de studie is het daarom merkwaardig, dat zij aan bruggen geen woonfunctie toekent, omdat zij niet noodzakelijk zijn voor de ruimte tussen de huizen. Met aardebaan en verharding is dat evenmin het geval.

neming de voorziening eist en dat bovendien blijft opkomen voor 50 pCt. van de gelijkvloerse kruising, tenzij de verkeerstoename bij beide vervoerstakken een vrije kruising vereist, in welk geval de 50 : 50 verdeling kan worden toegepast. Bij vrije kruisingen als gevolg van natuurlijke niveauverschillen of aangelegd vóór de opkomst van het motorwegverkeer verdeelt de studie de kosten in het geheel niet, maar rekent zij alle kosten toe aan de spoorwegen. Hier zou juist zijn, dat het motorwegverkeer de halve kosten van een gelijkvloerse kruising zou dragen en de spoorwegen de rest.

Tegenover de kosten van de Overheid stelt het rapport de op het motorwegverkeer gelegde heffingen, voor zover zij zwaarder zijn dan die, waarvoor andere takken van vervoer moeten opkomen. De toevoeging van de beperking is een gevolg van de doelstelling der studie, waarvan de gelijkheid der concurrentievoorwaarden een essentieel element vormt. Discrepancie met de doelstelling bestaat er alleen inzoverre deze sprake is over een confrontatie met het railvervoer, terwijl de heffingen geprojecteerd worden tegenover die op alle andere vervoerstakken.

Tot de heffingen, waaraan de studie een „specifiek” karakter toekent, rekent zij — uit haar problematiek terecht — de motorrijtuigenbelasting, het bijzondere en het gewone invoerrecht op benzine (omdat andere brandstoffen vrijgesteld zijn van invoerrechten), benevens de omzetbelasting daarover. Zij aarzelt echter ten aanzien van invoerrechten op motorvoertuigen en onderdelen: het is onzeker of en in hoeverre deze rechten, die hoger zijn dan bij andere vervoerstakken, een nadelige invloed op de concurrentiepositie van het wegvervoer uitoefenen, aangezien een belangrijk deel der vervoermiddelen, in gebruik bij de spoorwegen, hier te lande wordt vervaardigd en de import van binnenschepen een te verwaarlozen factor is. Anders gezegd: het invoerrecht op spoorwagematerieel heeft een twijfelachtige waarde: als het zou verdubbelen, zou er in feite niets voor de spoorwegen veranderen, maar zou eensklaps het specifieke karakter van de heffing op het wegvervoer van alsdan gelijke hoogte verdwijnen. Niettemin vervolgt de studie zonder enige motivering: „Nochtans is er ruimte voor de gedachtengang het excedent aan invoerrechten als een bijzondere heffing te beschouwen”.

Een andere zwakke stee ligt in de vergelijkingsmaatstaf voor het invoerrecht op banden. Kennelijk omdat andere vervoerstakken haar geen norm verstrekken en haar ook niet kunnen geven, neemt de studie de toevlucht tot rubberartikelen voor industriële doeleinden. Hier is dus niet meer de concurrentieverhouding rail-wegvervoer in het geding, maar de verhouding tussen bepaalde industriële bedrijven en het wegvervoer, waartussen geen concurrentie bestaat.

De berekening van de jaarlijkse kosten heeft de werkgroep gewetensvol verricht. Zij is uiteraard hier en daar stylerend moeten optreden, zonder dat dit de indruk wekt, dat daardoor de werkelijkheid wordt vertekend. Zij legt voorts van haar beslissingen uitvoerig en systema-

tisch verantwoording af, zodat het resultaat over de jaren 1950-1953 gemakkelijk te controleren is.

Dit resultaat kan worden samengevat in het volgende staatje:

Jaar	Opbrengst der specifieke heffingen op het motorwegverkeer	Kosten bij rente op basis van vervangingswaarde	Kosten bij rente op basis van historische kostprijs
1950	192,8	212,0	161,2
1951	225,1	237,6	176,8
1952	241,2	248,8	183,6
1953	265,4	254,8	188,4

Mag men hieruit nu besluiten, dat de Overheid door middel van de inkomensoverdrachten de juiste concurrentieverhoudingen tussen railvervoer en wegvervoer verstoort? Het rapport waarschuwt tegen deze te snelle conclusie. Immers, tot de opbrengst en tot de kosten draagt ook de personenauto bij, waarvan het gebruik slechts in zeer beperkte mate wordt bepaald door de tarieven van het concurrerende openbare personenvervoer. Het moet dus aan het tweede rapport voorbehouden blijven om de kosten toe te rekenen aan het vervoer, dat met de spoorwegen in concurrentie staat.

Daarbij zullen de cijfers uit het staatje niet ongewijzigd mogen worden aanvaard. Zoals hierboven opgemerkt kunnen die uit de kolom „kosten bij rente op basis van historische kostprijs” niet als grondslag voor verdere berekeningen dienen, terwijl de beide andere cijferreeksen de volgende correcties moeten ondergaan.

Van de opbrengsten moet worden afgetrokken het als excedent te beschouwen deel van de invoerrechten op motorrijtuigen en banden, waarvan de totalen in de jaren 1950 t/m 1953 beliepen f. 13,9; f. 11,8; f. 11,7 en f. 15,2 mln., verhoogd met ca. f. 0,5 mln. voor daarover geheven omzetbelasting.

De kosten moeten worden verhoogd met die der stadsstraten binnen de 6-meter-baan, voor zover zij niet reeds zijn opgenomen. Voor 1950 stijgen dan de kosten van de stadsstraten van f. 31,3 mln. tot f. 83,4 mln.⁵⁾ of met f. 52,1 mln.

⁵⁾ De kosten der stadsstraten volgens de hierboven aangegeven, verbeterde trapsgewijze berekening zijn als volgt berekend. De waarde van de aardebaan onder de 6-meter-strook stellend op f. 378 mln., bedraagt de rente ad 3½ pCt. f. 13,2 mln. De waarde der eenvoudige verharding zou f. 504 mln. bedragen. De rentekosten daarover (bij annuïteit) zouden f. 12,4, de afschrijving f. 6,7, het onderhoud f. 8,4 mln. belopen. Totaal-generaal f. 40,7 mln.

Het verschil met de kosten der bestaande wegen ligt in die der verharding. De waarde daarvan, naar rato van de opgaven van het rapport voor 16 pCt. van het wegdek, bedraagt f. 940 mln., de rente f. 19,4, de afschrijving f. 37,6, de onderhoudskosten f. 27,5, het totaal f. 84,5 mln. Daarbij moet worden gevoegd de rente over de waarde der aardebaan ad f. 13,2 mln. Subtotaal f. 97,7 mln. Hierbij komen de kosten van de strook boven de 6 meter, door het rapport geschat op f. 22,3 mln. Totaal-generaal f. 120,0 mln.

Ten laste van het motorwegverkeer komen dan f. 120,0 — f. 40,7 + f. 4,1 (10 pCt. van de 6-meter-baan-kosten ten laste van het motorwegverkeer) = f. 83,4 mln.

Ook is een verhoging van de kosten der politie gerechtvaardigd. Het rapport houdt alleen rekening met de verkeerspolitie, welke kosten voor 1950 worden geraamd op f. 10 mln. en voor 1953 op f. 11,9 mln. Doch ook de sterkte van de gewone politie wordt gedeeltelijk bepaald door het motorwegverkeer: 64 pCt. van de overtredingen en misdrijven had in 1952 betrekking op het verkeer en 60 pCt. van de verkeersongevallen betrof het motorwegverkeer. Op grond van deze cijfers is het niet onredelijk 20 pCt. in plaats van 10 pCt. van de totale politiekosten ad ca. f. 100 mln. aan het motorwegverkeer toe te rekenen. De kosten in 1950 moeten dan f. 10 mln. hoger worden gesteld.

Ten slotte bleek ook het aandeel van het motorwegverkeer in de kosten der kruisingen van rail en weg hoger gesteld te moeten worden. Hoeveel deze verhoging zal moeten bedragen, laat zich uit de gegevens van het rapport niet becijferen.

Het resultaat van de berekenbare correcties, in totaal f. 76,5 mln. bedragende, is dat bijv. voor 1950 de heffingen niet op f. 192,8 mln., maar op f. 178,4 mln. moeten worden gesteld en de kosten in dat jaar niet op f. 212,0 mln., maar op f. 274,1 mln. Voor 1953 worden de correcties nog enkele miljoenen hoger. Het beeld van de verhouding tussen kosten en heffingen wordt dientengevolge belangrijk gewijzigd.

Hoewel het rapport dus niet in alle, daaronder zelfs belangrijke, delen gevolgd kan worden, mag het niet de lof worden onthouden, dat het een waardevolle bijdrage vormt tot de bepaling van het vervoerbeleid van de Overheid. Het is diep in de materie doorgedrongen, het heeft in het algemeen een goede methodiek gevolgd en het heeft voor het eerst een inzicht gegeven in de kosten van de weg, hoeveel daar in het verleden ook over geschreven is.

Ogenblikkelijke gevolgen van dit rapport voor de Nederlandse vervoerpolitiek zijn niet te verwachten, omdat het slechts de grondslagen biedt voor een meer op de praktijk gericht onderzoek. Maar al moge het dan min of meer academisch zijn, zijn kwaliteit doet verlangend uitzien naar een dergelijke studie over de kosten der waterwegen. Het daarover in 1942 opgestelde rapport moet in het thans verspreide licht als verouderd worden beschouwd.

Maarssen.

Dr. J. P. B. TISSOT VAN PATOT.

Switch

Sinds geruime tijd zijn de switchtransacties voorwerp van veelal felle kritiek en van soms gepassioneerde verdediging. Zonder partij te kiezen willen wij deze tamelijk gecompliceerde materie aan een beknopt onderzoek onderwerpen. Men dient rekening te houden met de omstandigheid, dat naarmate het algemene dollartekort afneemt ook de switchtransacties, die het dollargebied als begin- of eindpunt hebben, afnemen. Voorts is de switch onverbreekelijk verbonden met het stelsel van gereglemeerde internationale handel en betalingen en vermindert in omvang naarmate men verder op de weg naar convertibiliteit is gevorderd.

De pathologie der na-oorlogse vaste wisselkoersen.

In de praktijk is gebleken, dat de mazen van het net der deviezenbeperkingen bijna nooit zo klein gemaakt kunnen worden, dat geen enkel clandestien visje er doorheen kan glippen. Het is vaak voor de handelaar niet moeilijk aan de monetaire autoriteiten een lagere exportprijs op te geven dan hij in werkelijkheid ontvangt. Bij export naar het dollargebied bijv. kan hij het verschil tussen wat hij ontvangt en wat hij af moet dragen aan iemand verkopen, die zijn kapitaal naar het dollargebied wenst te exporteren of die goedkope Amerikaanse goederen wenst te importeren. De prijs, die de exporteur

voor zijn dollars ontvangt, moet vanzelf hoger liggen dan de officiële wisselkoers, want bij gelijkheid van vrije en van officiële wisselkoers heeft het geen zin een gedeelte van de opbrengst voor de valutacntrole verborgen te houden. Op de complicaties, die ontstaan, wanneer verkoper en koper van de dollaropbrengst een verschillende nationaliteit bezitten of inwoners zijn van landen, die behoren tot verschillende clearingsystemen, kunnen wij hier niet ingaan. Het is voldoende te constateren, dat in al deze gevallen een koersverandering plaatsvindt, die neerkomt op een incidentele waardevermeerdering van de dollar en een waardevermindering van de andere valuta. Het zal de lezer duidelijk zijn, dat deze clandestiene transactie dezelfde aanpassingsverschijnselen vertoont als men kan opmerken onder een regime van vrij betalingsverkeer met fluctuerende wisselkoersen. In beide gevallen depreciert de „zachte” valuta en apprecieert de „harde”.

Gedeeltelijk vertonen de switchtransacties een soortgelijk patroon. In eerste aanleg rechtstreekse exporten worden over derde landen omgeleid, omdat met de begeleidende valutatransacties iets te verdienen valt. Om de gedachten te bepalen noemen we de oorspronkelijke exporteur: A, de transitieur: B en de Amerikaanse importeur: C. Tevens nemen we aan, dat de transitieur vrij is naar zijn goeddunken over de valuta-opbrengsten te beschikken. Wat de meervoudige koersvorming betreft loopt de zaak juist zo als hierboven werd beschreven: de schaarse valuta zal op de vrije markt een hogere prijs krijgen. Dit is evenwel niet alles; A zal immers geen enkele aanleiding hebben zijn goederen voortaan aan B in plaats van rechtstreeks aan C te verkopen, tenzij B hem een gedeelte van zijn koerswinst overdraagt. B moet dus A overhalen aan hem te leveren door hem een hogere prijs te bieden dan A in geval van rechtstreekse export naar C zou hebben ontvangen. B kan die hogere prijs betalen omdat hij bij de verkoop van de dollaropbrengst een hogere prijs krijgt dan A gekregen zou hebben bij rechtstreekse export naar C.

Er is nog een aspect van deze driehoeksverhouding, dat aandacht verdient en in feite een soortgelijk effect heeft als devaluatie van de zwakkere valuta. Veelal heeft devaluatie tot gevolg, dat voortaan goederen voor export in aanmerking komen, die voorheen juist niet op de buitenlandse markt konden concurreren. Verschil tussen vrije en officiële wisselkoers maakt mogelijk, dat — zonder gebruik te maken van het middel der devaluatie — met behulp van switchtransacties dergelijke marginale goederen toch in de markt komen. Een voorbeeld maakt dit duidelijk ¹⁾: een Duits exporteur wenste voor de uitvoer van een machine DM 420 te ontvangen. Rechtstreekse export naar de Verenigde Staten was onmogelijk, omdat de Amerikaanse importeur een prijs van \$ 98 wilde betalen, dat is ruim DM 410. Door een switchtransactie over Zwitserland konden zowel de Duitse exporteur als de Amerikaanse importeur tevreden worden gesteld. De officiële koers van de DM is Zw. fr. 1,04, terwijl in januari 1954 de vrije koers Zw. fr. 1,015 bedroeg, hetgeen een marge liet van 2½ pCt., groot genoeg om exporteur en importeur te bevredigen en de transitieurs een behoorlijke winst te laten.

Dit soort transacties is gebaseerd op de vooronderstelling van vrije beschikkingsmacht over een valutaprovenu. Op het eerste gezicht schijnen slechts landen als Zwitserland deze faciliteit in ruime mate te hebben verleend,

maar bij nadere beschouwing blijkt, dat bijv. de Nederlandse en Westduitse autoriteiten geruime tijd vrije beschikkingsmacht over een gedeelte van dollaropbrengsten hebben toegestaan. Nederland deed dit met haar exportbonusdollars, in West-Duitsland kende men het instituut der „Einfuhrrechte”. Beide regelingen hadden incidentele koersverschuivingen tot gevolg; in de aanvang waardeerde men de exportbonusdollar op meer dan 100 pCt. extra. Uit het volgende zal blijken, dat met een dergelijke bonusregeling de mogelijkheid om switchtransacties uit te voeren niet is uitgeput. Er zijn ook bij de switch meer wegen, die naar Rome leiden.

Switchpolitiek.

De behandelde categorie van switchtransacties noemen we switchexport: het beginpunt van de transactie ligt in een land met een zachte — in andere woorden: overgewaardeerde — valuta, terwijl het eindpunt zich bevindt in een land met een harde, ondergewaardeerde valuta.

Het omgekeerde is even goed mogelijk: bij switchimport worden de goederen via transiterende landen verplaatst van een land met een harde valuta naar een land met een zachte valuta. Ook deze categorie hangt onverbrekkelijk samen met een door deviezenreglementen gebonden betalingsverkeer. Waar men een snel uitputten van de deviezenreserve en van de mogelijkheden om krediet te verkrijgen wil voorkomen, waar men dientengevolge het binnenlandse koopkrachtvolume met handels- of betalingsbeperkingen aanzienlijk moet afdammen, daar zal het prijspeil vaak aanmerkelijk hoger liggen dan in landen waar de valutareglementeringen minder stringent of zelfs afwezig zijn. In wezen is dan de wereld opgedeeld in een even groot aantal deelmarkten als er landen met verschillende prijsniveaux zijn. Zo lang het oordeel van de overheid over de wenselijkheid van bepaalde importen prevaleert boven de vrije werking van het prijsmechanisme is de vorming van een wereldmarkt in principe onmogelijk. De overheid zal immers bij haar vergunningenpolitiek schaarste van valuta en subjectieve waardering van noodzaak tot importeren zwaarder laten wegen dan een lage prijs. Dit stelsel zou slechts waterdicht zijn wanneer de invoerbeperkingen van een land ten opzichte van alle andere landen gelijk zouden zijn. Juist echter de omstandigheid, dat de betalingsbalans t.o.v. het ene gebied gunstiger is dan t.o.v. het andere, dwingt tot discriminatie. Men zal import van bepaalde goederen wel toestaan wanneer ze uit een land komen, waarmee men een betalingsbalansoverschot heeft en niet, wanneer ze rechtstreeks uit bijv. de Verenigde Staten moeten komen. Switchen van import uit de Verenigde Staten ligt hier voor de hand en was in vele gevallen zeer voordelig voor de transitohandelaren, die profiteerden van het verschil tussen de Amerikaanse en laat ons zeggen de Duitse prijs van bijv. graan. Alleen de valutatransactie ging via bijv. ons land, het graan werd veelal rechtstreeks van New York naar Hamburg verscheept. Het verschil tussen de Amerikaanse en de Duitse prijs was geen netto-winst voor de transitieur. Deze moest zich kosten getroosten om in het bezit te komen van het vereiste bedrag aan vrije dollars. Om dit duidelijk te maken moeten we ons verplaatsen in de situatie van het transiterende land.

We nemen aan, dat het transiterende land vergeleken met de Verenigde Staten een zachte valuta bezit, zoals dat geruime tijd met Nederland het geval was. Switchimport is voor zo'n land ongunstig, omdat men zijn reserve aan harde valuta draineert en er zachte valuta voor terugkrijgt. Deze switchimport is voor het land,

¹⁾ Ontleend aan „The Statist” van 2 januari 1954: „Switch-deals, an indispensable makeshift”.

dat ten slotte de goederen ontvangt, een voordelige zaak. Het ontvangt immers dollargoederen en betaalt in zwakke valuta. De tegengestelde transactie, switchexport, is voor een transitohandelaar slechts voordelig, wanneer hij over het provenu vrij kan beschikken; bovendien moet het koersverschil tussen vrije en officiële koers groter zijn dan het prijsverschil tussen de beide „eindstations”, wil hij er een winst uit halen. Voor het transiterende land evenwel ligt in het bevorderen van switchexport, gepaard aan vrije beschikking over de opbrengst in harde valuta, geen voordeel, maar veeleer een nadeel. Wij denken hierbij aan de normale transitotransacties, die onafhankelijk van switchwinsten gebeuren en waarvoor in belangrijke mate eveneens het recht om vrij over de harde-valuta-opbrengst te beschikken, zou moeten worden toegestaan. Er kan immers geen duidelijke grens worden getrokken tussen wat in wezen switch is en wat tot de normale transitotoet moet worden gerekend. Elke onjuiste vergunning zou verlies voor de deviezenreserve kunnen betekenen.

Wanneer men dit alles overweegt lijkt het enigszins verwonderlijk, dat er landen zijn, wier monetaire autoriteiten niet afwijzend tegenover de switchhandel staan. Toch wees men enkele jaren geleden in de meeste landen met een zwakke valuta switchtransacties niet van de hand. In West-Europa waren België en in mindere mate Zwitserland de enige landen, waar de centrale banken in beginsel tegen switch gekant waren. De oplossing van het vraagstuk ligt in de koppeling van switchimport aan switchexport. Een exportbonusstelsel is voor switchtransacties geen *conditio sine qua non*. Wanneer men de handelaar toestaat slechts dan harde deviezen te gebruiken voor switchimport wanneer hij of een plaatsvervanger door een additionele switchexport die deviezen verdient kan zowel de switchhandelaar als de deviezenreserve met de transactie gediend zijn. De netto-winst van de transitieur is de winst, die ontstaat uit de switchimport, verminderd met de premie, die hij bij de switchexport aan de oorspronkelijke exporteur moet betalen om te voorkomen, dat de export rechtstreeks naar het harde valuta-gebied geschiedt.

De winst, die door de monetaire autoriteiten ten behoeve van de deviezenreserve wordt behaald, is veelal slechts van kwalitatieve aard. Als voorbeeld van een switchtransactie, die leidde tot een dergelijke kwaliteitsverbetering, geven wij een vierhoekige switch, die plaatsvond tussen Finland, Turkije, Nederland en de Verenigde Staten. Dit voorbeeld geeft tevens een inzicht in de gecompliceerde begeleidingsverschijnselen van een gebonden betalingsverkeer ¹⁾.

Turkije verkeerde niet alleen tegenover het E.B.U.-gebied, maar ook tegenover Finland in een schuldenaarspositie. De Finse Regering wenste een deel van haar tegoed aan Turkse ponden om te zetten in dollars. Een Nederlands handelaar kocht dit gedeelte en gebruikte het om een Turkse exporteur te betalen voor een export naar de Verenigde Staten. De dollaropbrengst van de Turkse export bereikte via de Nederlandse handelaars ten slotte Finland. Per saldo moest de Finse Regering genoeg nemen met een geringere dollaropbrengst dan de officiële tegenwaarde van het opgeofferd surplus aan Turkse ponden. Het disagio van het Turkse pond, dat uit de transactie bleek, stelde de tussenhandelaar in staat de Turkse goederen in de Verenigde Staten van de hand te doen; het verschil der koersen bedroeg in dit geval 17 pCt.

¹⁾ Ontleend aan „The Statist” van 2 januari 1954: „Switch-deals, an indispensable makeshift”.

Kwalitatieve verbetering van de deviezenreserve door switchtransacties bemerken wij ook binnen de E.B.U. Aan deze switchpolitiek willen wij ten slotte enige aandacht wijden.

Switch en de E. B. U.

Wanneer een land, dat crediteur is in de E.B.U., een switchexport uit het E.B.U.-gebied tot stand kan brengen met als eindpunt een land, dat voor een groter gedeelte in goud of dollars afrekenet, dan is het netto resultaat een kwalitatieve verbetering van de deviezenreserve. Men heeft dan immers een deel van de kredietverlening aan de E.B.U. omgezet in harde valuta. Het meest sprekend is deze kwaliteitswinst, wanneer de monetaire autoriteiten erin slagen de enkele switchexport uit het E.B.U.-gebied en naar het dollargebied voldoende aantrekkelijk te maken, dus zonder de voor switchimport benodigde harde valuta ter beschikking te hoeven stellen. Ook voor debiteuren van de E.B.U. kan het in zulke omstandigheden voordelig zijn in de richting van het dollargebied te switchen. Men wordt immers voor de volle 100 pCt. in dollars betaald, terwijl men aan de E.B.U. slechts 75 pCt. in goud of dollars moet afdragen, mits men zich binnen de quote bevindt.

Sinds 1952 is deze handelwijze evenwel voor debiteuren steeds onaantrekkelijker gemaakt. Kon men aanvankelijk met behulp van een switchexport vanuit een E.B.U.-land naar het dollargebied somtijds voor de volle waarde dollars verdienen — door bijv. vanuit een evenwichtspositie in de E.B.U. te komen in de eerste, de „goudvrije” tranche, waarbinnen aan een debiteur 100 pCt. krediet werd verleend —, in 1952 werd de goud- of dollarbetaling in de eerste tranches belangrijk verhoogd, terwijl sedert juli 1954 de afrekening in goud of dollars voortaan onafhankelijk van de grootte der debetpositie zou geschieden, mits binnen de quote. Het percentage van de maandelijkse deficitten, dat in goud of dollars moest worden afgedragen, bedroeg van juli 1954 tot augustus 1955 50 pCt. en werd in de laatstgenoemde maand verhoogd tot 75 pCt.

Al heeft een switchpolitiek door debiteurstaten in de E.B.U. veel van haar attractie verloren, voor de crediteuren is dat in mindere mate het geval. Zolang de voorzieningen ten behoeve van de crediteuren in de E.B.U. bij eventuele liquidatie niet bevredigend zijn zal het voor die crediteurstaten aantrekkelijk blijven de onzekere claim op de debiteuren in de E.B.U. met behulp van switchtransacties om te zetten in goud en harde valuta.

¹⁾s-Gravenhage.

K. ZIJLSTRA, ec. drs.

INGEZONDEN STUK

Het Voorlopig Verslag „Algemene Ouderdomsverzekering”

De heer M. L. de Heer te 's-Gravenhage schrijft ons:

In zijn artikel in „E.-S.B.” van 18 januari jl. over het Voorlopig Verslag van de Algemene Ouderdomsverzekering verdedigt Dr. J. van Hoorn de stelling, dat de duur der verzekering beslissend is voor de keuze van het stelsel van financiering. Heeft iemand bijv. recht op een uitkering van een brandverzekering dan zal in de regel deze uit-

kering binnen het jaar worden voldaan. Mocht de uitkering over meer dan één jaar lopen dan moet de verzekering volgens Dr. Van Hoorn met deze toekomstige uitkeringen rekening houden. Bij de ouderdomsverzekering worden de uitkeringen, de pensioenen, voor de rest van het leven verstrekt en deze verzekering heeft dus voortdurend te maken met toekomstige uitkeringen. Het verschil in de duur van de verzekering leidt er volgens Dr. Van Hoorn toe, dat bij de brandverzekering geen fonds van betekenis gevormd wordt terwijl bij de pensioenverzekering fondsvorming steeds geboden zal zijn.

In het Voorlopig Verslag wijzen „vele leden” erop, dat bijv. de ziektegeldverzekering en de kinderbijslagverzekering zonder fonds worden gefinancierd en dat in het buitenland reeds het omslagstelsel voor de sociale ouderdomsverzekering in gebruik is. De historische ontwikkeling geeft dus geen steun aan de stelling, dat er een onverbreeklijk verband tussen fondsvorming en sociale ouderdomsverzekering bestaat, welke stelling door „enkele schrijvers van actuariële huize” werd verdedigd. Bovendien menen deze „vele leden”, dat een fonds bij de sociale ouderdomsverzekering als waarborg voor de toekomstige uitkeringen overbodig is omdat „door wettelijke maatregelen de formele zekerheid op die revenuen wordt gewaarborgd en in de welvaarts- en bevolkingsontwikkeling een voldoende materiële zekerheid aanwezig geacht mag worden” (zie blz. 16 van het Verslag).

Dr. Van Hoorn meent nu, dat de verwijzing in het Voorlopig Verslag naar de ziektegeldverzekering en de kinderbijslagverzekering van geen betekenis is voor het probleem: alleen bij „pensioenverzekeringen (en andere verzekeringen op het leven)” komt volgens hem de fondsvorming aan de orde en niet bij de andere verzekeringen waarvan de verzekeringsduur van „een geheel andere orde van grootte is”. Dr. Van Hoorn meent dus, dat bij de kinderbijslagverzekering geen fondsvorming moet geschieden omdat de verzekeringsduur van een geheel andere orde van grootte zou zijn dan bij de pensioenverzekering. In werkelijkheid is dit echter niet het geval: de verzekerde onder de kinderbijslagverzekering krijgt een uitkering zolang zijn kind een bepaalde leeftijd nog niet heeft overschreden. Evenals de pensioenverzekering kan dus de kinderbijslagverzekering erop rekenen, dat een verzekerde die nu voor het eerst een uitkering ontvangt waarschijnlijk in een reeks van volgende jaren aanspraak op een uitkering zal blijven maken. Zou men Dr. Van Hoorn's redenering consequent voortzetten dan zou de kinderbijslagverzekering volgens een stelsel van fondsvorming gefinancierd moeten worden. In feite heeft niemand dit ooit bepleit en Dr. Van Hoorn wekt in zijn artikel niet de indruk voor de fondsvorming bij de kinderbijslag alsnog een pleidooi te willen houden. Het blijkt dus, dat er aan de verzekeringsduur als criterium voor de keuze van het financieringsstelsel op zijn minst iets schort.

Dr. Van Hoorn wil zijn betoog nu ondersteunen door te laten zien op welke wijze de hoogte van de premie bij de pensioenverzekering moet worden bepaald. Er zal voor elke jaargang van verzekerden, dus voor elke groep van verzekerden die in een zelfde jaar tot de verzekering is togetreden, een fonds worden gevormd uit de door de groep te betalen premies. De premie moet dan zo worden gesteld, dat de aanvangswaarde der toekomstige premies gelijk is aan de aanvangswaarde der in de toekomst aan de jaargang uit te keren pensioenen. Elke jaargang krijgt

op deze wijze een fonds dat groter wordt naarmate de jaargang in leeftijd vordert en waaruit, wanneer de groep ouder dan vijftien wordt, de pensioenen worden betaald. Aangezien er intussen leden van de groep overliden die wel een tijdlang premie hebben betaald doch geen, of geen gelijkwaardige, uitkeringen ontvingen, kunnen anderen die een hoge leeftijd bereiken meer aan pensioen ontvangen dan de door hen betaalde premies in totaal bedragen. Dr. Van Hoorn laat zo zien, dat er binnen elke jaargang een „omslag” der premies plaatsvindt. „Het omslagstelsel bestaat dus, ook volgens de actuarissen, bij de pensioenverzekering even goed als bij de andere verzekeringen en zelfs volkomen consequent toegepast”.

Door zo te redeneren haalt Dr. Van Hoorn twee zaken door elkaar, nl. dat elke verzekering een collectiviteit van verzekerden tot grondslag moet hebben wil ze mogelijk zijn en dat men kan kiezen tussen verschillende methoden van financiering van de uitkeringen aan die collectiviteit van verzekerden. Een verzekering verstrekt een bepaalde uitkering aan haar verzekerden wanneer die in bepaalde omstandigheden komen. Het ligt echter in de aard van het te verzekeren risico dat het onmogelijk is te zeggen of een bepaalde verzekerde ooit in die omstandigheden zal komen. Men weet niet of iemand de pensioengerechtigde leeftijd zal bereiken maar de verzekering waarborgt hem een pensioen mocht dat wel het geval zijn; evenmin weet men hoe lang een gepensioneerde van zijn pensioen zal kunnen genieten maar toch waarborgt de verzekering hem een pensioen al zal hij Methusalem evenaren. Dit kan men doen omdat het dankzij de statistiek en de actuaris mogelijk is het bedrag te schatten dat met de pensioenen van een groep van verzekerden gemoeid zal zijn. Op dit beginsel berust elke verzekering. De financiering van het totale bedrag dat voor de verzekerden nodig zal zijn is een apart probleem. Men kan zich ten doel stellen, zoals Dr. Van Hoorn in het hiervoor aangehaalde betoog doet, dat elke jaargang zijn eigen uitkeringen moet betalen. Men kan echter ook elk jaar berekenen wat er het volgende jaar aan pensioenen nodig zal zijn en dat door de betalende verzekerden in dat volgende jaar laten opbrengen. Hier ligt dus het probleem van de keuze tussen fondsvorming en omslagstelsel, welk laatste stelsel in ieder geval niet overeenkomt met het beginsel waarvan elke verzekering uit moet gaan.

Intussen heeft Dr. Van Hoorn twee stelsels van fondsvorming als gelijkwaardig behandeld hoewel er een groot verschil is tussen de afmetingen van de volgens deze stelsels te vormen fondsen. Eerst suggereert Dr. Van Hoorn een voorstander te zijn van het zgn. rentedekkingstelsel, waarbij een fonds wordt gevormd voor „de gevallen die wel zijn opgetreden, maar nog niet afgehandeld” (blz. 45, rechtsboven) en vervolgens gaat hij in zijn beschouwing over de vaststelling van de premie stilzittend uit van het zgn. stelsel van volledige kapitaaldekking, waarbij de premies van elke verzekerde zolang worden gereserveerd totdat zij nodig zijn voor de uitkeringen aan de leden van zijn jaargang. Past men beide stelsels toe op de pensioenverzekering dan zal er bij het stelsel van volledige kapitaaldekking een veel groter fonds worden gevormd dan bij het rentedekkingstelsel.

De laatste opmerking van Dr. Van Hoorn is, dat de wet een onvoldoende waarborg, biedt voor de toekomstige uitkeringen omdat een andere wet de waarborg weer kan verzwakken of teniet doen. Hiertegenover kan men stellen, dat ook de wijze van besteding van een fonds bij eenvoudige wetswijziging kan worden veranderd.

Ook na lezing van het artikel van Dr. Van Hoorn zal men het met de „vele leden” uit het Verslag eens moeten zijn, dat er geen onverbreekelijke band bestaat tussen fondsvorming en sociale ouderdomsverzekering. Dat „enkele schrijvers van actuariële huize” zich als kampioenen voor de fondsvorming bij de sociale ouderdomsverzekering hebben opgeworpen is voor een groot deel te verklaren uit de band die er van oudsher tussen vele verzekeringsdeskundigen en het particuliere verzekeringsbedrijf heeft bestaan. Indien men met langdurige uitkeringen te maken heeft in het particuliere verzekeringsbedrijf dan moet men bedacht zijn op de mogelijkheid van een sterke afname van het getal der betalende verzekerden; er bestaat immers de mogelijkheid, dat men op een gegeven moment meer aan bijv. pensioenen moet betalen dan men aan premies ontvangt. Bij de sociale verzekering bestaat dit probleem in deze vorm niet: hier zorgt de sterke arm van de wet voor een blijvende stroom van premies en is dus de lengte van de tijd waarover de uitkering loopt van ondergeschikt belang. De actuarissen die zich voorstanders van de fondsvorming tonen op grond van de lange verzekeringsduur trachten tevergeefs op de overheid toe te passen wat zij in het particuliere bedrijf gewend zijn. Dit blijkt ook uit het uitblijven van kritiek op de financiering der kinderbijslagverzekering, welke i.t.t. de pensioenverzekering geen pendant in het particuliere bedrijf heeft en daarom niet door de bedoelde actuarissen besproken wordt.

Naschrift.

De bedoeling met mijn stukje van 18 januari is geweest de lezers in enkele alinea's (dus zeer schetsmatig en onvolledig!) een inzicht te geven in het wezen en de ondergrond van het gehele verzekeringsbeginsel, waardoor zij de daardoorheen lopende draad zouden kunnen grijpen, vasthouden en verder leiden.

Dit is natuurlijk tamelijk veel verlangd van de lezers. Niettemin zullen zij, misschien niet dadelijk, maar toch na herhaalde lezing steeds méér, bemerken, dat hier praktisch geen plaats is voor subjectieve mening, maar dat men heeft te kiezen tussen enerzijds het aanvaarden van de consequenties van het verzekeringsbeginsel, ook al had men die liever anders gehad, en anderzijds het doelbewust uitgaan van geheel andere wegen, maar dan ook zich rekenschap gevende, dat het andere wegen zijn. (Met name zal men niet het tweede mogen doen onder aanprijzing van de voordelen van het eerste).

Polemiek heeft hier dan ook geen zin. Dat ik voor pensioenverzekering „eerst het zgn. rentedekkingstelsel heb gesuggereerd”, zal mijn geachte opponent na herlezing niet willen volhouden. De kinderbijslagverzekering meende ik beter buiten bespreking te kunnen houden, zowel om de aandacht niet af te leiden als omdat een minder logische financieringswijze daarbij niet zoveel gevaren oplevert, maar gaarne constateer ik, dat opponent hier de juiste conclusie trekt.

Het zal ten slotte de geachte opponent interesseren, dat ondergetekende nooit in het „particuliere verzekeringsbedrijf” is werkzaam geweest, maar uitsluitend in de sociale verzekering.

Heerlen.

J. VAN HOORN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De strijd tegen de inflatoire krachten, die in vele andere landen in de loop van 1955 nieuwe impulsen verkreeg, is thans ook in Nederland in volle kracht ontbrand. Het inflatoire gevaar hier te lande is vnl. afkomstig van een dreigende verdere loon-prijsspiraal ten gevolge van nieuwe loonronden; als voornaamste verdediger van de gulden fungeert hier Minister Zijlstra, die tracht de prijsstabiliteit te handhaven. In deze anti-inflatiestrijd heeft thans ook De Nederlandsche Bank een nieuw steentje bijgedragen, nl. door met ingang van 7 februari haar krediettarieven met $\frac{1}{2}$ pCt. te verhogen. Het wisseldisconto kwam hierdoor op $3\frac{1}{2}$ pCt., het promessendisconto alsmede de debetrente voor voorschotten in rekening-courant aan banken enz. op 4 pCt. per jaar. Dat het doel hierbij inderdaad van binnenlandse aard is, volgt uit het voor de verhoging — zij het vermoedelijk grotendeels pour besoin de la cause, — aangevoerde motief, nl. de uitbreiding, blijkend uit de cijfers per ult. 1955, van de kredietverlening der banken (boze tongen beweren, dat deze voor een niet onbelangrijk deel kredietverlening aan het buitenland betrof, met medeweten van De Nederlandsche Bank). Duidelijk is in elk geval, dat betalingsbalansoverwegingen bij deze verhoging niet in het geding waren; zoals vermeld in het „E.-S.B.”-artikel d.d. 21 december 1955 van de Directeur van De Nederlandsche Bank, Prof. Posthuma, was het beeld van de Nederlandse betalingsbalans over 1955 trouwens in hoge mate bevredigend.

Discussies over de effectiviteit van de huidige verhoging hebben weinig zin, daar juist de Centrale Bank zelf zich daar weinig illusies over maakt. Van meer belang is, dat kundige en goed ingelichte lieden hier het sein „Weest op Uw hoede” hebben gehesen.

Wat het geldmarkttechnisch aspect van de discontoverhoging betreft, is thans achteraf duidelijk geworden, dat de verhoging door De Nederlandsche Bank enige weken geleden van haar afgiftedisconto voor 5 jaarsbiljetten tot 2 pCt. p.j. een voorbereidende stap vormde voor het omhoogbrengen van het renteniveau op de geldmarkt. Inderdaad hebben de open markttarieven voor de langere termijnen zich onmiddellijk bij deze verhoging aangepast.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt werden gedurende de verslagweek in de meeste sectoren verliezen geleden. De discontoverhoging vormde uiteraard niet bepaald opbeurend nieuws, evenmin als de koersdaling in New York, waar men niet moede wordt over de onzekerheden omtrent de kandidatuur van President Eisenhower te praten. De koersdaling in Amsterdam was wellicht nog scherper geweest, indien niet Koninklijke in Wallstreet tegen de draad in vrij vast was geweest, zulks in verband met het vrijlaten van de prijs van natuurgassen en een gunstige beschouwing over het Nederlandse hoofdfonds in de Wallstreet Journal, die nogal enige arbitrage-vraag in Amsterdam uitlokte.

Het effect van de discontoverhoging op de obligatiemarkt was een koersdaling bij praktisch alle obligaties, echter van zeer beperkte omvang en keurig rustig, zonder „smijtdagen”. Betrekkelijk veel aandacht wekte het intrekken van de voor deze week aangekondigde $3\frac{1}{2}$ pCt. obligatie-emissie a pari der Bank voor Nederlandsche Gemeenten. Blijkbaar was de gedachte bij deze intrek-

---

Abonneert U op E.-S.B.

---

king, dat het belegend publiek thans niet meer bereid zal zijn, met een rentevergoeding van 3½ pCt. voor langlopende semi-overheidsobligaties genoeg te nemen.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	27 jan. 1956	3 febr. 1956	10 febr. 1956
Algemeen		211,5	212,0	207,9
Internat. concerns		268,4	269,9	265,4
Industrie		163,5	162,4	158,8
Scheepvaart		168,4	166,7	162,2
Banken		163,6	164,4	159,6
Indon. aand.		150,1	151,3	148,2

Aandelen				
Kon. Petroleum	628¼	642	638	
Unilever	339½	336½	328½	
Philips	331	330	322¼	
A.K.U.	317½	317	307¼	
Kon. N. Hoogovens	292¼	293	280¼	
Van Gelder Zn.	274¼	271¼	265¼	
H.A.L.	215¼	216¼	211	
Amsterd. Rubber	129¼	128	125¼	
H.V.A.	140	139	136¼	

Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.	78½	78½	78½	
3-3½ pCt. 1947	99%	99½	98%	
3 pCt. Grootboek 1946	97½	96%	96%	
3 pCt. Dollarlening	96%	95½	95½	

Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI	101	100%	100½	
3½ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	97	97	96%	
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	102	101½	100%	
3½ pCt. Philips 1948	100%	100%	100%	
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	96%	97	96	

J. C. BREZET.

Adverteer in dit
goed gelezen blad

STATISTIEKEN

NATIONALE BANK VAN BELGIË

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegoe op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalings- accorden	Handelspanier op België en overheidsrechten	Voorschotten overheidsfondsen
5 jan. 1956	46.886	424	10.850	15.235	239
12 jan. 1956	46.662	279	10.805	13.908	469
19 jan. 1956	47.097	360	10.994	11.646	208
26 jan. 1956	47.097	315	11.499	10.128	232
2 febr. 1956	46.601	318	11.926	11.883	318
9 febr. 1956	46.601	291	12.019	12.307	306

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saidi					Verbintenissen t.o. het buiten- land i.v.m. beta- lingsaccorden	
			Schatkist			Banken in het buiten- land	Diverse rekeningen courant	E.B.U.- landen	Andere
			gewone rek.	rek. Acc. Econ.	Sam. w.				
5 jan. 1956	689	107.439	1	56	176	1.268	297	754	
12 jan. 1956	706	106.005	6	56	165	1.407	282	387	
19 jan. 1956	738	104.279	6	56	162	1.390	242	422	
26 jan. 1956	759	103.247	3	56	162	1.459	241	446	
2 febr. 1956	757	105.067	5	56	143	1.500	204	468	
9 febr. 1956	757	105.129	7	56	142	1.991	204	462	

IN- EN UITVOER VAN NEDERLAND 1)

(waarde in miljoenen guildens)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	december	jan.- dec. *)	december	jan.- dec. *)	december	jan.- dec. *)
1938	122	122	85	90	70	74
1952	685	704	605	668	88	95
1953	849	752	694	682	81	91
1954	1.124	905	812	764	72	84
1955	1.048	1.016	850	847	81	83

1) Bron C.B.S.

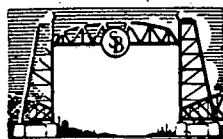
*) Maandgemiddelden.

WILT U GAAN
ADVERTEREN IN
„Economisch-
Statistische
Berichten” ?

Vraagt U dan eens vrijblijvend onze
advertentietarieven, of laat een on-
zer eens bij U langs komen.

Adv. Afd. „Economisch-Statistische Berichten”
Postbus 42, Schiedam, Tel. 68300 toetel 3 of 1

N.V. SLAVENBURG'S BANK

Gevestigd te Rotterdam

KANTOREN IN AMSTERDAM, ROTTERDAM, DEN HAAG
EN ANDERE PLAATSEN IN DEN LANDE

vacatures

OUDSHOFF EN BESANÇON
Accountants

Op onze kantoren op de Antillen
kan geplaatst worden

EEN EERSTE ASSISTENT

Br. met voll. inl.: Parkstraat 107, 's-Gravenhage.

Burgemeester en wethouders van Amersfoort roepen
sollicitanten op voor de functie van

**directeur van de centrale boekhouding
voor de gemeentebedrijven**

Salaris: min. f 9672,—, max. f 11616,—. Bezoldiging boven het minimum is mogelijk.

Eisen: opleiding S.P.D. voor bedrijfsadministratie, dan wel M.O. handelswetenschappen A of daarmee gelijk te stellen bekwaamheden; leeftijd minstens 35 jaar;

vermogen tot organiseren en leiding geven; kennis van bedrijfseconomie en van het gebruik van kantoormachines.

Alleen zij, die op het gebied van de bedrijfsadministratie over ruime ervaring beschikken, komen in aanmerking. Bekendheid met het financiële beheer van de gemeente is gewenst.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met uitvoerige inlichtingen en opgave van referenties vóór 1 maart 1956 in te zenden bij burgemeester en wethouders van Amersfoort.

Nederlandsch Economisch Instituut

Pieter de Hoochweg 120 — Rotterdam

★ Bij de afdeling Economisch Onderzoek kunnen enkele

RESEARCH-ECONOMEN

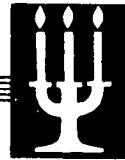
en een

SOCIOGRAAF

geplaatst worden.

Schriftelijke sollicitaties aan bovengenoemd adres

Voor beide functies is ervaring vereist.

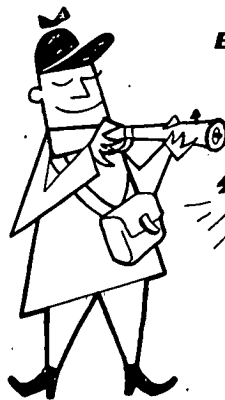
Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Betaalkantoor voor coupons,
dividenden en uitgelote stukken

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

EEN BOUTSCHJETERTJE?

De ware betekenis vindt U in „Jacht en Taal“, de nieuwe verzameling jacht- en jagerstermen en citaten, samengesteld door Dr A.G.J.Hermans. Een kloek boekwerk van bijna 1000 blz. dat in de boekenkast van geen enkele jager mag ontbreken.

Prijs fl. 27.50

Vraegt Uw boekhandelaar

uitgave van de KON. NEDERL. BOEKDR. H. A. M. ROELANTS te SCHIEDAM

U kunt ons helpen

De Overzeese Weekeditie van de Nieuwe Rotterdamse Courant blijkt hoe langer hoe meer te voorzien in een behoefte van landgenoten in den vreemde. Vele Nederlanders overzee zijn echter nog niet op de hoogte van het bestaan van deze unieke uitgave van de N.R.C., welke — gedrukt op speciaal dun papier — per luchtpost vliegensvlug naar alle delen van de wereld wordt gezonden. Help ons een handje en stuur ons op een briefkaart even de namen en adressen van Uw familieleden, vrienden en kennissen in overzeese landen, opdat wij hun gratis per luchtpost een nummer ter kennis-making kunnen sturen. Wij zullen U hiervoor zeer erkentelijk zijn. Indien U er 'over mocht denken, om Uw zoon of dochter of anderen ver van U vandaan met een kwartaalabonnement te verrassen, dan zullen wij ook U graag een nummer ter beoordeling toezenden.

OVERZEESSE WEEKEDITIE N.R.C.

POSTBUS 824 — ROTTERDAM